

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... frt 10.—

Félévre ... » 5.—

Negyedévre ... » 2.50

Egyes szám ára 20 kr.

A HÉT

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖZLÖNY.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőkiadóhivatal:

BUDA,

VIII. ker., József. 44. sz.

Hirdetés

felvétele ugya

Kéziratok nem adatkak viss.

—☉— Budapest, szeptember 13. ☉—

Visszaemlékezések.

(Részlet egy felolvasásból)*

Irta: FALK MIKSA.

Eötvösnek politikai és irodalmi tevékenysége, vagy legalább tevékenységének az a része, mely neki világhírt szerzett, csak 1840-el kezdődik. De én már előre kijelentettem, hogy fájdalom, nem vagyok abban a helyzetben: e tekintetben valami rendszeres dolgozatot nyújtani; csak Eötvös életének utolsó éveiből fogok egy pár apró dolgot elmondani.

Miután tőle a politikai röpiratoknak meglehetősen hosszú sora megjelent volt, 1865-ben lépett először ismét, mint hirlapíró, saját neve alatt a napi politika terére, és miután az akkori Deák-párti közlönynek, a »Pesti Napló«-nak magatartásával nem tudott mindenben egyetérteni és nem is akarta magát a merev párt-disciplinának alávetni, ő maga szándékozott egy politikai és közgazdasági hetilapot kiadni. Először sógorát, Trefort Ágostont tolta előtérbe, hogy az folyamodjék engedélyért, mert akkor engedély nélkül lapnak megjelenni nem lehetett. Szegény Trefortot kétszer is elutasították azzal a valóban bámulatos indokolással, hogy politikai és nemzetgazdasági tartalmu lapot egyszerre nem lehet engedélyezni. Erre azután Eötvös maga folyamodott és ezt nem merték visszautasítani. Keleti Károly volt a lapnak névleges szerkesztője, báró Eötvös József a tulajdonosa, én nekem pedig minden számba egy cikket kellett írnom, a mely havonkénti négy cikkért — ez az akkori időben rendkívül fényes tiszteletdíj volt — havonként 100 frtot kaptam. Ez az irodalmi összeköttetés még szorosabbra fűzte a köztünk fennállott barátság kötelékeit és alig mult el nap, hogy Eötvöstől levelet ne kaptam volna; s miután sem ő, sem én, semmiféle sporttal nem foglalkoztunk és sem egyiknek, sem másiknak nem volt annyi felesleges ideje, hogy azt üres levelek írására fordíthatuk volna, talán nem kell mondanom, hogy Eötvös levelei igen komoly és fontos politikai dolgokra vonatkoztak. E levelek még mind kezemben vannak és ha majd valamikor — talán csak halálom után — nyilvánosságra fognak jönni, bizonyára meglepő világosságot fognak árasztani az 1867-iki kiegyezést megelőzőt éveknek történetére.

Ezen levelekből fogok egyet-kettőt felolvasni, de mielőtt ezt tenném, szeretnék még egy pár dolgot közölni, mely eddig teljesen ismeretlen és nézetem szerint mégis némi történelmi értékkel bír. Már más helyen megemlítettem, hogy én, a mit most utólag nagyon sajnállok, rendes naplót soha sem vezettem, de érdekes

* Falk Miksa nagytekintélyű publicistánk rendelkezésünkre bocsátotta ezt az érdekes részletet abból a felolvasásból, melyet ma, szombaton Aradon választói körében tart.

Szerk.

emberekkel folytatott beszélgetés után néha-néha feljegyeztem egy röpké lapra az ily beszélgetés tartalmát. Egy ilyen lap, melynek létezéséről sejtelmem sem volt, a minap véletlenül akadt kezembe és ott egy rakás érdekes adatot találtam, mely majdnem mind Eötvösre vonatkozik. Az ő politikájának egyik alapeszméje köztudomás szerint az volt, hogy Ausztriának minden áron magához kell ragadni a vezérszerepet Németországban, mert minél szorosabb az örökös tartományoknak viszonya a német államokkal, annál kevésbbé lehetne Magyarországot ebbe belefoglalni és annál könnyebben lesz megadható Magyarországnak az önállóságnak azon mértéke, melyet neki alkotmánya biztosít, 1860-ban Eötvös ezen eszmét, egy Lipcsében, Brockhaus kiadónál megjelent röpiratban tüzetesen tárgyalta, de már ennek megjelenése előtt néhány hónappal majdnem közvetlenül a villafrancai békekötés után, egy emlékiratot dolgozott ki, melyet Eszterházy herceg közvetítésével Rechberg gróf akkori külügyminiszternek nyújtott át. Abban ő sürgősen kérte a külügyminisztert, bírná rá ő Felségét, hogy ez a német mozgalom élére álljon és nevezetesen a frankfurti »Bundestag« helyébe, melyben csak a kormányok voltak képviselve, léptessen egy parlamentet, melyben a kormányok képviselői mellett a különféle államok lakossága által választott képviselők is ülnének. Rechberg néhány napig nem nyilatkozván ezen emlékiratról, — Eszterházy herceg kérdést intézett hozzá, mire Rechberg azt válaszolta: »Kedves herceg, a mit báró Eötvös ur ír, az mind igen szép, hanem erről majd harmincz esztendő múlva beszéljünk.« 1860. december havában Eötvös, már nem emlékezem mily okból, audencián volt ő Felségénél. Ezen audencia közvetlen elintézése után lassan és óvatosan átvitte a beszédet a magyarországi viszonyokra és miután látta, hogy ő Felsége nem idegenkedik az afféle beszélgetéstől, Eötvös, neki bátorodott és a hazánkban akkor uralkodott viszonyokra nézve a felséges urnak amugy magyarán megmondta az igazat. A császár nyugodtan hallgatta végig, aztán ezt mondá: »De most már szeretnék öntől valami pozitív dolgot hallani, valami programot, melynek alapján ön a magyar kérdés megoldását garantírozni képes volna.« Eötvös válasza ez volt: »Felséges uram, vegye erélyesen kezébe a német kérdést és én kezeséget vállalok a magyar kérdés kielégítő megoldásáért.«

A császár felszólítására Eötvös most részletesen fejtegette, hogy a német mozgalom egyelőre még csak lassan halad, de hogy azt többé feltartóztatni nem lehet. A németek erős központi hatalmat, a szövetségben való képviseltetést követelnek. Ha ez nekik meg nem adatik, akkor egy válságos pillanatban majd magok fogják magoknak megalkotni és akkor Ausztria ismét azon helyzetbe jönne, hogy egy forradalmi parlamentbe követekeket kell küldenie. Jobb volna tehát ezt megelőzni. Minél tovább beszélt Eötvös, annál nagyobb lett a császár izgatottsága. Arcza kipirosult, aztán felugrott és nagy

léptekkel felárva, azt kiáltá: »Micsoda, én képviselőket, népselóket küldjek Frankfurtba? Soha, soha, de soha!

Ez audenciának vége volt.

pár nappal, miután Eötvös ezeket velem közölte voltám jött Haynald Lajos akkori erdélyi püspök cébek közt azt beszélte nekem, hogy ő az nap dél-ő Felségénél audencián volt és ez alkalommal ól-szóra ezt mondá neki a császár: »Kürzlich war Eötvös bei mir: Der Mann hat mir persönlich recht wohl gefallen, aber er is Poet, Idealist. Denken Sie, will der, dass ich Deputirte nach Frankfurt schicken!« A németországi viszonyok aztán ugy fejlődtek, amint ezt Eötvös előre mondta volt és Bécsben mindinkább gyanus szemmel kezdték nézni azon szerepet, melyet Poroszország játszik, de azért még sem fogadták meg Eötvös tanácsát, mert azt, hogy a döntés többé nem a kormányok, hanem a népek kezében van és hogy azok nem szeretik ugyan a poroszt, de azért mégis nemcsak ezzel, hanem még az ördöggel is szövetkeznének, ha ez által kívánataik teljesítése biztosíthatnák, ezt még mindig nem akarták átlátni. Próbálták tehát a dolgot ismét egyedül a fejedelmek segítségével nyélbeütni és Poroszországot oly kötelékbe szorítani, mely reá nézve bármily önző törekvések valósítását lehetetlenné tenné. Összehívták tehát 1863-ban Frankfurtban az ugynevezett »Fürstentag«-ot, melyre a porosz király egyszerűen el nem jött, mi által ama kongresszus fiaskója már előre is meg volt pecsételve, ámbár az ausztriai császár Frankfurtban már is hajlandónak mutatkozott a német szövetség szerkezetét ugy átalakítani, amint ezt Eötvös három évvel előbb proponálta volt; csakhogy itt ismét bebizonyult az, a mit Eötvös igen sokszor magáról mondott, t. i., hogy az ő fátuma az, miszerint eszméit, ha először felveti, perhorreskálják, de aztán rövidebb-hosszabb idő múlva igenis elfogadják, csakhogy rendszeren olyan időben, a mikor azok elkéstek és akkor többé nem használnak. Mikor a császár Frankfurtból Bécsbe visszatért, ott kivilágították ugyan a várost és minden lépten-nyomon lehetett transparenket látni azzal az ismert öt betűvel A. E. I. O. U., de a legtalálóbbs kritikát a bécsi nép humora gyakorolta, a mikor azt mondá: Ezen öt betű nem azt teszi »Austria erit in orbe ultima«, hanem azt, hogy: »Auch eine Illumination ohne Ursache.« Azonban daczára a frankfurti kongresszus ezen csekély eredményének, Eötvös és Kemény mégis sokat reméltek attól Magyarország érdekében; ők azt mondták, hogy a német mozgalom most gyorsabban fog haladni, hogy Ausztria akarva nem akarva bele fog sodortatni és akkor a Magyarországra való visszahatás el nem maradhat. Ennélfogva Eötvös ismét Bécsbe ment és ott az irányadó körökben azt proponálta, hogy az inség alkalmából hivassék össze ad hoc a magyar országgyűlés. A császár személyesen fogná azt megnyitni, a feliratban a nemzet bizonyos előzékenységet tanusíthatna és a többi aztán magától jönne. Hogy Schmerling akkori államminiszter ellenállása által ezen terv meg ne hiúsíttassék, Eötvös azt proponálta, hogy azon ürügy alatt, miszerint az inségügyben talán a Reichsrathal bizonyos tárgyalások lesznek folytatandók, a Felséggel együtt Schmerling is jőjjön le Pestre. Ezzel Eötvös elejét akarta venni Schmerling azon gyanujának, mintha az egész terv ellene volna irányozva és hogy a Felséges urat nálunk Isten tudja miféle fondorlatokba akarnák belevonni. És most az az érdekes eset történt, hogy midőn egyik régi barátomat, a ki már akkor is bizalmi állást foglalt el Schmerling oldala mellett és még ma is magas hivatalt visel Ausztriában, arra kértem, hogy tervünket kéz alatt közölje Schmerlinggel, ez másnap azzal a válaszszal jött vissza, hogy az államminiszter épen nem idegenkednék

Eötvös tervének keresztülvitelétől, de hozzátette, hogy ő gróf Forgách Antal akkor magyarországi kancellárral is beszélt a dologról és hogy Forgách kijelentette, hogy ő ezen tervet minden erejéből ellenezni fogja, nyilván azon okból, a melyet természetesen be nem vallott, mert alapos oka volt attól félni, hogy ha ama terv valósul és a magyar nemzet fejedelmével kibékül, az ő (Forgách) működésének vége van. És az egész dolog csakugyan meghiusult nem a német államminiszter, hanem a magyar kancellár ellenállása folytán.

És most áttérek Eötvös leveleire, a melyből mindekenélőtt egyet akarok felolvasni, mert ez az egész embert jobban jellemzi, mintha egy egész kötetet írnék róla. 1865. október elején Eötvösről egy cikket irtam a bécsi »Wanderer«-be, mire Eötvöstől a következő levelet kaptam:

Svábhegy, 1865. október 6.

»Tisztelt barátom! Éppen a »Wanderer« cikket olvastam el, midőn az ön levele kezembe jött. Hogy a cikkek jól esett és hogy azt olvasva nemcsak szerzőjét, de azt is megismertem, hogy az nem hideg dicséret, hanem baráti nyilatkozat, csaknem felesleges mondanom és azért nem is tudom, mi kifogásom lehetne ellene. Talán tulbecsül — és ez ugy is van — törekvésem rezultátumára nézve, de nem a mi szándékaimat illeti. Elől akartam járnai arra, hol az igazságot találni reméltem és öntudattal lemondtam a tapsról és elismerésről, ámbár az jól esett volna és így elmondhatom, hogy nem értem el annyit, mint ön felteszi és nem használtam oly sokat, de legalább azután törekedtem és a ki mindig valami magas után nyul, az, ha apró legény is, legalább annyira emelkedik, a mennyire természete szerint lehetséges. Mi jövőmet illeti, azt hiszem, ön a barátság optimizmusán nézi azt. Bennem fekszik-e a hiba, vagy másokban, nem tudom, de annyi bizonyos: nincsen semmi talentumom a népiesség-szerzéshez. Tudva nem ártottam életemben senkinek és mégis akárhányan hivatásuknak tekintik, hogy nekem ártsanak. Most is, mit előre láttam, megtörtént. A »Hon« lefordítva az »Ostdeutsche Post« cikket (ezen én általam irt cikkeknek történetéről részletesen szól Kónyi Deák Ferencznek általa kiadott beszédeiben) a legmaliciózusabb módon közli azt és éppen azért ismétlem kérésemet, vigyázzon a centralista lapokra, hogy azt a kis popularitást, melylyel még bírok, ne rontsák meg. Magamért fel se venném, mert oda jutottam, hogy nem egy fülemile, de egy pacsirta éneke inkább gyönyörködtet, mint 500 ember éljenzése, de érzem magamban, hogy bizonyos dolgok keresztülvitelére másoknál képesebb vagyok és ehhez a popularitásnak egy bizonyos fokára szükségem van.

Mi jelen helyzetemet — azaz politikai helyzetemet — illeti, az ugy jellemezhető, hogy D. (Deák) most is egy bizonyos félnépséget árul el irányomban (tudja Isten miért), de egyébiránt minden pontban józanul szól. Egyes és éppen a legfontosabb kérdésekre nézve ugyanazokat mondja nekem, mint saját nézeteit, melyeket mult ősszel én beszéltem neki és melyek akkor inyére nem voltak. Én erősen meg vagyok győződve, hogy ő az ügynek fontos szolgálatot fog tenni. Érti a pillanat fontosságát, tudja, hogy viszonyaink kiegyenlítését kivülről senki sem bírja keresztülvinni és így ő fogja megtenni és ezzel bevégezni politikai pályáját. Két hosszú beszélgetés után meg vagyok győződve arról,

hogy benne a nagy ambíció feltámadt és mióta ezt tudom, nyugodt vagyok. A feladat tehát, támogatni őt, saját eszméimet lassankint belecsepegtetni és általa praeparálva és felelesztve hozni a publikum elébe. Kellemetlen szerep — gondolja ön — és eszembe jut, a mit ön a minap egyszer nekem írt, mennyire nehéz, hogy az egyik Radeckzy legyen, a másik Benedek maradjon. (Ezen levél 1866 előtt íratott és akkor Benedek csak mint Radeckzy hádtestparancsnoka volt ismeretes). Higye el, én is másképp szeretném, mert Radeckzy a rendjeleket és Benedek csak a sebeket kapja, de ki tehet róla, hogy a nagy szereposztó nekem épen a hálátlant szánta. De ha valamit tenni akarok, el kell fogadnom és az ember ezt is megszokja, főképp, ha eszébe jut, hogy az bizonyosan már másoknak is jutott, és a história nagy emberei mellett talán igen sokszor egy kis ember állott, kit senki nem nevez és ki hazája kifejlődésére talán ép oly befolyást gyakorolt, mint e pillanatban én. Ha országgyűlés előtt talán az akadémia megnyitására lejöhetne, végzetlenül szeretném, hogy mindenről szólhassunk. Ég áldja meg önt, a napokbaa többet.

Tisztelve nejét, híve

Eötvös.

Gyermekkor.

*Aranyos gyermekkor, hányszor megsivatlak,
Hogy belőled csupán bús romok maradtak,
Ujra visszavágyom bívős légkörödbe...
De hiába minden... oda vagy örökre...*

*Elfogytak a napok gondtalan, vidáman,
Fűrödtem a rózsák üde illatában,
Nem gondoltam másra, csak a szép jelenre,
Pillangókat űzve, virágokat szedve.*

*Hogyha gyermekkorom romjain merengek:
Bájos emlékei újra megjelennek,
Fölvidámul lelkem, dalra nyílik ajkam,
Mily kár, hogy örökké gyermek nem maradtam!*

*Hej, azóta nagyot változott az élet...
De sok szép reményem megtört, semmivé lett;
Küzdöttem a sorssal, eszméikért rajongva
S redőt vont az idő gondtelt homlokomra.*

*Ifju hévvel egy kis barna lányt szerettem...
Karikagyűrűjét itt tartom kezemben...
Visszaküldte csalfán... ki gondolta volna,
Boldogságom hogy ily gyorsan dől halomra...*

*De a ki örködött lépteim nyomára,
Az még most is megvan, az Isten megáldja!
Szeret az még engem áldott, jó szívével,
Úgy, a mint szeretett ezelőtt sok évvel.*

*És habár az évek tovatüntek régen,
Gyermek vagyok most is még az ő szemében,
Szerető ölében oly jó megpihenni...
Csak az anyák tudnak igazán szeretni!*

Morócz Jenő.

A kupéban.

Irta: JUSTH ZSIGMOND.

Kérdés: „Miért ez örült hajszá?”

Felelet: „Csak azért a mi a — „más“-é!”

Párizsban a Gare de l'ost előcsarnokában. Nagy zshivaj, egy csomó kérkedő utazó. Mind kiált, mind gögös féjjel, büszkén valami különlegességet követel, érzvén, hogy más hus. és vérből valók mint azok, kik közönséges gyors-, sőt pláne személy- és omnibuszvonatokon járnak.

Kellemetlenek a podgyászosokkal, kellemetlenek a portással; ki a kísérő ismerősök és rokonok hadát nem akarja a Perronra bocsájtani, kellemetlenek egymással. Mind ideges, toporzékol, míg csak kis fülkébe el nem helyezkednek.

Különben a rendes, jól ismert publikum: a husvéti ünnepekre vakációra hazatérő tanulók (többnyire hercegek) bécsi bankárok, bolgár trónkövetelők vagy azoknak hozzátartozói, néhány »bouche carminée«, akik mint a »Vie parisienne« egyszer oly szellemesen megjegyezte: »font l'express orient.« És ezeken kívül néhány kvalifikálhatatlan, kivételes alak. Az egyik egy férfi, bécsi vagy budapesti sportsman lehet. Angolosabban öltözve az angolnál. A walesi herczeg »modorában« nyirt szakáll. Hat centiméter magas gallér (utazáshoz nem épp a legalkalmasabb), hegyes vadászkalap, rajta fajdkakas tolla; igen sovány, megnyult és megviselt termet, végtelenül gondozott kéz, kifogástalan Thomas-féle cipők. Szóval úgy öltözve, mint mikor szinpadi festett erdőben kachirozott fáczánokra vadászni indul a hős-szerelmes (de egy londoni szinpadon: csak ott értenek ennyire a »last fashion«-hoz a — színészek).

Egy kis két fekhelyes félkupét tartott meg magának. A kupé másik felébe (a melyet csak vékony fal választ el az ő rekeszétől), e perczben érkezik két női alak. Mind a ketten erősen lefátyolozva. Ahogy a kézitáskákkal bibelődnek, kitűnt, hogy az egyik komorna vagy társalkodónő lehet. Angolul beszélnek, de amerikai kiejtéssel.

Sportsmanünk felteszi monokliját, az amerikai tájszó mindig érdekelte... Künn marad a keskeny folyosón. A két asszony azonban visszavonul a kis fülkébe, s becsukja az ajtót.

A sportsman pár perczig vár, azután megunja ezt is, s miután a vonat úgy is elindult, átmegy az étkező kocsiba. Ugy ül, hogy az egész szakaszt átláthatja. Körülnéz. Semmi, senki. Egyik olyan, mint a másik. — »Luft, alles Luft!« Ismétli többször magában, aztán megnézi, milyen pezsgők vannak. Heidsick, Mumm, a vén özvegy (hát még ez is járja!) ah — — Roederer sec! Rendel.

Aztán sportkalendáriumában megnézi a budapesti és pozsonyi határidőt. Meghegyezi plajbászát, de hát — — mit jegyezzen? Ismeri a lovakat, a jockeykat — — untatja már ez is. És mégis, mihez fogjon? Amint ráhajlik a könyvére, meglátja a szemben levő tükörből nagy, kopaszodó, a ritka haj által már alig fődött tarkóját. „Le vagyok törve!“ mormogja, s hirtelen fölteszi vadászkalapját. A fajdkakas tolla mindenesetre szebb látvány, mint az ő fakó, ritkuló hajzata.

Ez alatt a vonat szédítő gyorsasággal Párizs vidékén robog át, körül csinos, kinyalt, tisztán tartott városkák, mindenütt diszes, kiöltözött polgárok, kik az esti »ballon«-játékból, a vendéglőkből, kávéházakból, meg a sétaterről hazafelé indulnak a »pot au feu«-höz. Hát ez is lehetséges? Bámulva néz ki az ablakon.

Ezeknek mindnek van biztos életcéljuk — — hát neki? Hisz ő épp úgy maradhatott volna Párizsban is.

Mert, hogy nyer-e Bécsben, Pesten és Pozsonyban vagy veszít? Ez az egész. Ha nem játszik, csak ott van, mintha játszik. Egy pár forinttal több vagy kevesebb minus. Tesz ez valamit?

De igaz, van egy érdeke mégis — az az asszony. Most jutott eszébe, hogy belépett az étkező kocsiba. Magas, karcsu, olyanféle típus, mint a Makart asszonyai: horgas orr, piros, felvetett száj, vértelen arc, hosszukás kezek és lábak, karcsu, hosszú derék, a mely egyenes, mint a nád, s olyan hajlékony is.

A kis és negyedik ujján rengeteg sok gyémánt, füleiben két nagy dió nagyságu solitaire. Ez csak amerikai nő lehet.

Épp oda ültek mellé a szomszédos kis asztalkához.

Gróf Nerényi-Schliebach Miklós (ez sportsmanunk neve), becsukta jegyzőkönyvét s leejtette szeméről a monoklit. (Ez nagy tisztelet jele). A kísértő valóban csak komorna lehetett.

A szép asszony egy bouillont rendelt, meg egy kis üveg pezsgőt.

»Csak tudnám,« mondta az amerikai nő közönyös arccal, vontatott hangon, »hogy Bálványosi hercegné hol lakik — ha majd Pestre megyünk, szeretném meglátogatni.«

»Oh szent Hubert!« gondolta Niki (így hívta Nerényt a szőke Duna partján mindenki) »nem hagytál cserben.« — Bálványosyné a nagynénje volt.

»Ha megengedi,« szólalt meg, »én felirhatom címét.«

Hálás mosoly. Niki jegyzőkönyvét ismét kibontja, a gyorsan robogó vonat zökögése mellett, meglehetősen kuszná irt sorok. A szép asszony nem bírja elolvasni. Hiába a stecher, csak nem megy. Niki ráhajlik és silabizálja neki az utczát. Nagy erőlködés után az idegen nő kinyögi. — Aztán amerikai nyugodtsággal, egyenességgel megmondja a nevét: »Nevem Mrs. Seton, New-York city« tette hozzá épp oly nyugalommal.

Niki is (miután szent Hubertet ismét megdicsérte) bemutatja magát.

Az unalomnak vége.

NIKI: És Bécsbe utazik?

MRS SETON: Oda.. Oly jól esik néha kimozdulni a mi érdektelen világunkból. Ha tudná, mily unalmas oda lenn.. mutatott nevetve lefelé.

NIKI: Mindenesetre az alvilágban mulatságosabb lehet, — mondta, utánozva Mrs Seton mozdulatát.

MRS SETON: Mi, ha utazunk, mindenben mást szeretünk, mint maguk. Mi imádjuk a primitív eszközöket. Tevén, számaron, öszvéren... gyűlölöm az ekszpresszeket. Hisz egész életemben sem csináltam egyebet, minthogy gyorsvonatokon ültem. A kényelem fíraszt.

NIKI: Így hát unja mostani utját.

MRS SETON: Na tudja, ez a maguk híres vonata a mi igényeinkhez képest közelebb áll a karavánokhoz, mint a Boston-new-yorki szellem-vonathoz.. s ezért még eléggé szeretem. Pár óra alatt, míg például Konstantinápolyba jut az ember, még kellemes emlékeket is szerezhethet.

NIKI: De hiszen nem oda megy.

MRS SETON: De ha oda mennék, akkor... Bécsig hány óráig vagyunk csak uton?

NIKI: (Szomorúan) Harminczig sem.

MRS SETON: És ebből tizenkét óra jó alvás.. én sehol sem alszom oly jól, mint a vonaton, ugy-e Lily?

LILY kissé felemelkedik székén, meghajtja magát, s némán bólint fejével, majd folytatja az evést.

NIKI: Én, sajnos, nem.. egész éjjel fenn vagyok.

MRS SETON: De irigylem érte... én nem bírok az idegeimmel.. ha a vonat zümmögni kezd, én már alszom.

NIKI: Irigyli? Örüljön neki!

MRS SETON: Miért, kérem? nem azért jöttem én át onnan, hogy a legszebb órákat átaludjam!

NIKI erre semmit sem tud felelni.

MRS SETON: Volt már nálunk?

NIKI: Hogy képzelhet ilyet!

MRS SETON: Én az idén tizenhatodszor jöttem át, pedig még nem vagyok huszonnyolc éves. Anyámnak volt egy kis pincsije, Ninichenek hívták, a kis állat sokszor volt a broad.* Ebből 10-szer Rómában, kétszer (naivan) látta a pápát is. Hisz minálunk semmit sem lehet kapni, éppen csak a fogorvosaink jobbak, mint Európában.

NIKI: Pedig azt mondják, ott sokkal vigabb a societas, mint nálunk.

MRS SETON: Mi haszna! Ha nem vagyunk együtt... az csak mind amerikai..

NIKI: (Mosolyog)..

MRS SETON: Ne ítéljen el azért, a mit mondok. Ugy tűnik fel nékem a mi kis világunk, mint mikor omnibuszban jönnek össze az emberek.. semmi sem köti őket egymáshoz, csak az utak iránya.

NIKI: És nálunk?

MRS SETON: Édes Istenem, a tradíciók, rokonság, egy világnézet. Ezer kis és nagy fonál.. mi csak szerezni tudunk, maguk meg..

NIKI: (szavába vág), csak fogyasztani.. nevet?

MRS SETON: Hisz éppen ebben van az »uri«... Mi sokszor nem tudjuk, hogy költsük el okosan a pénzünket.

NIKI: (Figyel).

MRS SETON: Mindent csak nem lehet megvenni. Izlésünk van ugyan, de hát a gombostűtől az ékszerig mindent ujjonon kell vennünk.

NIKI: Mi meg mindent eladunk, hogy egyetmást vehessünk.

MRS SETON: Még a maguk nélkülözése is uri, míg a mi pazarlásunk sem tud finomabb lenni. Istenem, ha én európai lehetnék. (Sóhajt, aztán megnézi az óráját). Nini 9 óra! megyek aludni. Az ön hallgatása, meg a kocszi zümmögése nagyon elálmosítottak. (Udváriasan meghajtja magát erre a »bók«-ra, s Lily kíséretében elmegy).

Niki elámulva marad ülőhelyén. Azt hitte, minden briliánsan megy, s ime a szép asszony a mai napot gorombasággal fejezte be. S most erre tizenkét órát alhat!

Niki bufelejtésül iszik még egy üveg pezsgőt, aztán átmegy a dohányzóba. Ott csendélet. Az egyik sarokban két török fezes écartézik, a másikban három bécsi bankár az idei orosz éhínségről disputál, koronkint édes gyönyörrel említve meg a gabona idej árát. A harmadik sarokban fiatal francia tiszt ül, ki az előző stáczió szálott be, s nem megy tovább Vesoulnál. Az ilyen »átmeneti« utast igen lenézik az igaziak, s azt a szegény tisztecske érzi is, és szerényen meghuzza magát. A bankárok nagyon lármáznak.

Niki vagy egy félóráig hallgatja őket, végre dühösen felugrik, s gyorsan átmegy a szomszéd szakaszba.

Ott ágyat vetnek neki.

*

Tizenegykor Niki künn a folyosón szivarozik. Hűvös áprilisi éjszaka.. Niki kinéz a hideg holdvilágba, elgondolkozik. Hogy lenne az, ha neki amerikai felesége volna, ki csak keresni tud, ki csak a régi tradíciókat szeretné, ki csak — igazakat mondana neki.

Egy hang a háta mögött: »Egyre nem számítotam: Lily hortyog. Nem tudok aludni, kijöttem.« Erre a vonatvezetőnek fentartott ülőhelyre ült és cigarettára gyújtott.

* Amerikai e kifejezés alatt rendszeren Európát érti.

»Mi is cigarettázunk mind, mert tudjuk, hogy a maguk herczegnői ezt így szokták. Ugy-e maga magyar vagy osztrák?»

»Olyan — közösügyes hazafi vagyok, — tán érzi a nevemből is.«

»Igaz, hogy is hijják?... Nerényi-Schliebach, — szép név. Furcsa, hogy tulajdonkép a maguk oly régi, s a mi olyan igen nagyon új világunk modora, szokásai majd csaknem ugyanazok. Igen őszinték vagyunk, néha majdnem grombák; azt mondják, így »chic« ez Bécsben is. De mi is jó gyerekek vagyunk azért, ha nem is neveznek minket minden pillanatban »comtesse«-eknek, mint a maguk leányait. Ugy-e.. maga is gróf?»

Niki igenlőleg bólint fejével.

»Na, ezért érdemes élni. Így az ember legalább valamivel megvan különböztetve. Végre is, én is, meg a mosóném is mistres-ek vagyunk. Kérem, ez sértő. Mit érnek akkor gyemántjaim?»

»Szépségét emelik.«

»Bók. Kérem, ne mondjon bókokat. Tudom, hogy szép vagyok, de azért csak mrs Seton.«

»Magán állt volna.«

»Nem. Soha sem kért meg de egy árva titulus sem. Annál több amerikai. Pedig hát voltunk sok helyen, de a papa ügyetlen volt. Mindkét legjobb barátomat herczeg vette el.. az igaz, hogy olasz.. de mindegy, ez is valami. A papa nem vitt olyan helyekre, hol az ember férjhez mehetne: Rómába vagy Berlinbe kellett volna mennünk, a hol követségek vannak, nem pedig Nizzába, Monte-Carlóba. A Rivierán hamar ráfogják az emberre, hogy a gyemántjai hamisak.«

»És... (most Niki azt akarta megkérdezni, él-e még Seton ur, de elakadt a torkán a szó, félt, hogy a szép asszony nagyon is röviden, és kereken felel meg kérdésére... no, hisz holnap estig van még pár stáczió, addig csak kitudódik!)... és.. fiatalon ment férjhez.«

»Akkor, midőn beleuntam már a várakozásba.. de mit ér? Az szeretnék lenni, mint maguk: „valaki.“«

Niki odaült hozzá közel, egy felhajtható kis oldal-ülésre. »És maga „valakinek“ vesz engem?»

Mrs SETON: (Nyugodtan a szemébe nézve). Kérdését szeretem. Ugy látszik, még erre felé is van friss gondolkodás, nem csak itt,« erre firtjeire mutatott. »Szókimondó vagyok, más, mint maguk... (egyszerre megpillantja az alacsonyan ülő Niki fejébujját). Édes grófom, maga hamar megkopaszodott. — Ha ez a pár hajszál beszélhetne?»

»Hát ha még azok beszélhetnének, a melyeket elhulajtottam!« nevetett Niki.

»Azokat ne keressük...«

E perczben a bankárok nagy dobogással indultak haza a hálófülkéikbe. Ostobán végignéznék rajtuk... de Niki monoklija megfélel nekik. Kissé csendesebben haladnak tovább.

A vonat örült gyorsasággal szelte át az elzászi síkokat.

»Lássá« szólalt meg mrs Seton egy percnyi hallgatás után, »ezt szeretem. Ön rájok nézett, s e perczben érezték, hogy még sincs igazuk, ha ők is az erősebbek. Hisz ez is mind arra törekszik, hogy a dédunokáik majd egyszer, harmincz éves korukban, olyan kopaszok legyenek, mint maguk! Mert minden fel- és lefelé megy,« folytatta a kis bölcs, »megállapodás a »lét« folyamán nincs. Én is öregszem, tapasztalatban már is öreg vagyok. Pedig szép a csillagos ég, s a várromok árnyéka elandalító a holdvilágos éjszakákon... mondja...« kérte hirtelen, »olvasta már Mark Twain-t?»

Niki csak nem mondhatta, hogy nem igen szokott — olvasni. »Nem én.«

»Ne is olvassa el, nagyon közönséges olvasmány, durva, mint a férjeink csókjai.«

Niki lángoló szemmel nézett reá.

»Miért néz úgy reám? Tán csak nem hiszi, hogy én nekem Lohengrin a férjem és én Elza vagyok? De hát azért tudom én azt, a mit tudok.«

»Mit tud?»

»Hogy a csók ostoba invenczió. Edison majd csokoló gépeket fog feltalálni. Akkor ugyan mi lesz? Milyen kellemes egy összehajlítható masina a kiegészítésében, a mely forróbban, okosabban, melegebben fog csokolni, mint maguk, mert éppen erre lett készítve!«

»Hát mi.. mire?»

»Arra, édesem,« ugrott fel az amerikai asszony, »hogy józanabbá tegyék az utánunk jövő nemzedéket. Már pedig én a józanságot is utálom.. ez is amerikai találmány.. jó éjt, grófom! Békességes álmokat...«

Ezzel eltűnt fülkéjébe s becsapta maga után az ajtót.

*

Niki nem aludt. A vékony falon Lily már megemlített hortyogása hallatszott: ez ábrándozóvá tette. Hát oly közel van hozzá, s mégis oly távol...

Egyszerre eszébe jutottak azok a furcsa párizsi amerikai ebédek, a melyeken hivatalos volt. A mrs Mackay menui, a melyek tizenhárom próbás vert aranyból készültek, s a melyeket a »hivatalos vendégeknek« kötelességévé lett téve hazavinni — emlékül. Azok a termek, a melyeknek falait ötvenezer frank áru virágok díszítették. Látta maga előtt egyik-másik amerikai divathölgy kék rókaprémes bundáját, éppen csak olyat, mint a minőt a minden oroszok csárja a nagyherczegnők esküvője alkalmából szokott alkalmi ajándéku küldeni...

Álmodta önmagát gondtalannak, hitelezők nélkül, olyan kondiczióban, mint a milyenben tán soha nem is volt.

»Könnyű nekik a józanság, a racionalizmus ellen beszélni! És azt hiszi, mi mások vagyunk, mint férjeik? Óh századunk! óh Roederer? óh monsieur Blanc! óh Monte Carlo! óh Baccarat! óh éjjeli pillangók serege!«

Így sóhajtott azalatt, míg a vonat elhagyva Elzászt, a német birodalom lapos tájaira repült.

*

Reggelinél találkoztak. Mrs Seton elég jól aludt, bár kevés ideig, vett is egy kis chloral-hydratot.

NIKI: Én nem hunytam be a szemeimet.

»Hát még maguk, férfiak sem alszanak néha?»

»És a — maga férje?»

»Mit beszél maga az én férjemről. Tán csak nem fogom magával összehasonlítani.«

Ezt Niki nem tudta, bóknak vagy grombaságnak vegye. Aztán azon gondolkozott, hogy az a sokat emlegetett s még többet elhallgatott ur, vajjon létezik-e még? De ezt hogy kérdeje meg?... Hisz e tárgyról soha sem akar a »bájos ismeretlen« beszélni.

Tán majd a házasság utján... »Mondja...« kérte Niki hirtelen »mit tart a házasságról?»

»Én? furcsa kérdés. Tíz éve, hogy férjhez mentem s így teoriáim hogy legyenek?... Csak tapasztalataim vannak, s ezeket bocsássa meg édes grófom, magamnak tartom meg.«

»Mégis.. általában csak beszélhet róla?...«

»Nem, mert unalmas tárgy.. beszéljen otthoni életéről, mit csinál egész nap?»

»Előbb azt kell bevallanom, hogy otthonom alig van.«

»Akár csak nekem.. furcsa.. nekem sincs!«

»Széles, nagy a világ: pár istálló, pár versenytér.«

»Pár hálókocsi.. néhány szálloda-szoba, pár hajókabin...«

»De.. New-Yorkban háza?«

»Van, de üresen. Van üresen a Yellowstone parkban egy falusi lakom, egy villám Monterey-ben, egy Cannes-ban.. de mind üres és mind untat. A kagylók nem változtatnak a csigán.«

»Unalmas az élet...«

»Érdekes az élet, csak nyugtalan és másképp szeretném...«

»Én belenyugodtam rég abba, amint van. A szerelem« (folytatá s e szónál — a melyet oly rég nem használt, köhintett egyet Niki) »az...«

Setonné felnevetett. »Tán csak nem akar maga is szerelemről beszélni!

NIKI: (Sértve). Hát nekem már nem szabad?

»Szabadni szabad, de nem jól vág az arczához az.. olyan, hogy is mondjam csak?«

»Unalmas, fakó, bágyadt.. mondja ki hát, mondja ki.«

»Nem azt akartam mondani,« (komolyan, mint aki jóvá akar valamit tenni) »az olyan... közönyös.«

»Hisz ez még sértőbb.«

»Hát mit akar, azt mondjam, hogy érdekes az arcza, mint a Napoleoné, vagy félelmes, mint a Paderevszki hosszú serénye?«

NIKI: (Gyors elhatározással, mint mikor a totalizateurön a legkevésbé favorizált lóra rak). Legyen.. barátnőm!

»Az vagyok az első percztől fogva. Lássá, bevalom, amint beléptem az étkező kocsiába, megláttam magán, hogy »ur.« Meg azt is (oh, ilyenekben igen gyakorlott a szemem), hogy osztrák vagy magyar, s azért (expresszen lévén), nem haboztam egy perczig sem, tüstént az öreg bálványosi hercegnőről kezdtem beszélni, kivel Nizzában találkoztam. Tudtam, hogy ismeri, hisz maguk ott a szőke Duna partjain mind ismerik »egy-mást,« s én untam magamat...«

NIKI: Készönöm, hát érdeklődése csak ebből állt.

MRS SETON: Nem; másból is.. de erről pár stációval odább... most öltözni megyek, nézze, (mondta, szétnyitva nagy prémes bundáját), még reggeli ruhában vagyok.. rendszeren még alszom ebben az órában, de lássa, annyira érdekelt.«

Ezzel felugrott s gyors, biztos léptekkel, mint a ki már megszokta a gyorsvonatokon való járást-kelest, kisorsant az étkező-kocsiból. Utána Lily...

*

Villásreggeliig egyedül hagyta Nikit.. ábrándjaival, ki sehogy sem tudta mihez tartani magát ezzel az asszonygyal. Meg volt benne a nagyon tisztességes asszony naiv szókimondás csak úgy a második hatványon, mint valami, a mi a »horizontale«-okra emlékeztette őt.

És — tán éppen ezért folyton a házasság gyönyörei lebegtek a szemei előtt. A szép asszony pont kettőkor jött be az étkezőkocsiba. Addig Niki éhezett, várt, s megszokásból Roederer-rel mosta le bánatát.

»Ugye váráttam magamra. Üljön az asztalomhoz, a vonat igen lármáz. Lillynek kissé fáj a feje, a kupéban reggelizik... pinczér, vigyen neki —« ezzel megmondta, hogy mit. Niki tulbaldogan odaült az asztalához.

»Lássá,« folytatta a szép asszony, midőn a pinczér már elment, »én tulajdonképp mégis csak a családi életre születtem...«

»Nincsenek gyermekei?«

»Nem volt soha egy sem. Pedig jó anya lettem volna, mert jó leány és hitves voltam.. Vannak. nővérei?« kérte nyugodtan, szinte tulságos nyugodtan.

»Igen, három, az egyik stiftdáma Prágában, a másik kettő Bécsben és Pesten van férjnél.«

»Ah — hasonlítanak magára?« kérte érdeklődve »s az egyik — bécsi?«

»Igen, bécsi. De ugy-e, Bécsben marad pár napig?«

»Azt hiszem«, sóhajtott a szép asszony, »hogy tovább pár napnál!«

»Nos, keresse fel őt.. ezzel a kártyával, a melyre engedelmével irok pár sort.«

Mrs Seton szemeiben mintha megvillant volna valami, aztán nyugodtan letört egy piskótát s a tejesborba kezdte mártogatni.

»Ime a pár sor. Igen fog örülni, ha megismerkedik magával, különben is angloman!«

»Én is örülök, hogy lesz valakim, hisz senkit sem ismerek még Bécsben.«

»Nem vesztett vele sokat, unalmas világ az nagyon!«

»Nekem nem lesz, mert még nem ismerem. Még az Eiffel-torony is érdekelt, midőn először megnéztem.«

Most Niki mindenképpen a szerelemre szerette volna átvinni a társalgást. De mintha a szép asszony most óvatosabb lett volna, mint azelőtt. Folyton kicsuszott a kezei közül. »Ugyan« szólalt meg végre türelmetlenül, »mi közünk nekünk e tárgyhoz? Nincs más témánk? Mondja el inkább, hogy mutatják be az embert ő felségeiknek az udvari bálokon.«

Niki unatkozott arczczal elmondta, hogy már nyolcz éve nem volt az udvarnál, s így nem tudja és nem is érdekli.

»Én Istenem, de unalmas maga — de békébe hagyom, pihenjen ebédig.« Ezzel kisietett az étkező-kocsiból.

*

Csak késő, igen késő este jött ki kupéjából.

»Fáradt voltam, lefeküdtem, tudja, keveset aludtam az éjjel.«

»Igen, tudom«, mondta szemrehányóan Niki.

»Az ott már Bécs?« kérdezte mrs Seton, nem figyelve a Niki hangsúlyozására, »már oly közel járunk? Ejnye be kár, még oly sokat szerettem volna magától megtudni.. tudja mit? jöjjön el holnap villásreggelizni az Imperialba, akkor majd beszélgetünk. Tán ciceroném is lehet a városban...?«

»Elviszem magát holnap délután kocsizni a Práterbe, jó lovaim vannak.«

»Nem bánom, majd erről is beszélünk.«

És Niki most újra reménykedni kezdett. A szép asszony nem egy palotáját látta telve az ő vendégeivel, nem egy istállóját a versenylovaival!

A vonat berobogott a bécsi pályaudvarba. Lilly átadta a mrs Seton kézi podgyászainak egy részét a perronon várakozó inasnak, a szép asszony is leszállt.

Ott egy férfi, annak heves mozdulattal kezét ad. Tán a fivére? Olyan magas, tán még magasabb, mint ő. Hatalmas, herculesi alak, szabályos, nyugodt vonások' nyugodt mozdulatok. Niki épp e perczen száll le a kupéból. Lesegíti a szép asszony utolsó táskáját.

»Gróf Nerényi-Schliebach« mutatá be mrs Seton Nikit. »Férjem... dr. Harry«, folytatá. »Holnapra a gróft villásreggelire hívtam meg, délután pedig kocsizni visz bennünket a Práterbe.. Édes gróf, még tán nem is mondtam, hogy mi is pár éve osztrák-magyar lakosok lettünk. Harry az »Egyesült-Államok« követségénél van alkalmazva...«

Szegény Niki! Mivé lettek utolsó álmaid?!

Carmen lugubre.

Közel a végítélet napja,
A szőlőtőke már kivesz,
És jaj! a szőlőtőke veszte
A poétáknak veszte lesz!

És jaj! a poétákkal együtt
Kivész a nemes érzelem,
Lángelmét többé nem szül a föld,
Ha egyszer szőlő nem terem.

Örökös éj lesz úr a földön,
Sötétség a vizek fölött,
Lángelmék veszte azt jelenti,
A végítélet napja jött!...

Mily bűnös lehet a világ, hogy
Ily szörnyű sorsot érdemel,
Hogy özönviz helyett az Isten
Mostan szomjan veszíti el!

Rózsa Ede.

Keglevich István gróf.

Il ne reussit, que le succès. Csak a siker dönt, — mondja egy francia közmondás, mely leplezetlen őszinteséggel takarja fel a század végének legdurvább vonását.

A fin de siècle, mint valami elbizakodott örökös az ő parvenu, dolyfében, üres kérkedéssé aljasítja az apa erényeit és századunknak — az ő apjának — bámulatos sikereiből, rendkívüli vivmányaiból, meglepő haladásából nem bir egyebet levonni a személyes siker, az egyéni térfoglalás és a privát tekintély imponálni szerető gőgös előítéleténél.

Csak a siker dönt és pedig nem az erkölcsi, vagy a szellemi, hanem kiválóan az anyagi siker és főleg az, melyet az ablakba ki lehet rakni mutatóra, vagy aminek félreismerhetetlen jelét névjegyünkre, vagy büszkeségtől duzzadó mellünkön, a gomblyukba bigyeszthetünk.

Akinek ilyen sikerei nincsenek, az álljon félre, az nem számít, az a látszat után induló naiv tömeg előtt — nagy ember nem lehet. Így lesz aztán a törekvésből önzés, a közszélelőből magánérdek, az érdemből eszköz és válik a tehetség tolakodóvá, hogy elismerés helyett jutalmat, dicsőség helyett csillogó kitüntetést nyerjen, mely csak arra való, hogy a kirakatban mindenki lássa, mindenki csodálja és minél többen — beszéljenek róla.

A fin de sièclenek az a banális káprázata, a sikerhajszának társadalmilag elfogadott és az előítélet által megerősített koncessziója a stréberek számát annyira felszaporította és a kinevezett hivatalos nagyságok czéhbéli osztályelőnyeit annyira kívánatosá tette, hogy szinte jól esik szívünknek, már a változatosság kedvéért is, ha látjuk, hogy valaki tehetsége, egyénisége, érdemei daczára — *nem bir sikerekkel* és mint valami középkori lovag, pánczéiban, sisak mögé rejtőzve jelenik meg a porondon, hősi bátorsággal forgatja a kardját, megvillogtatja erejét — azután eltűnik, visszavonul, anélkül hogy valakinek sikerült volna őt felismerni. Csak a legendák beszélnek róla és adják szájról-szájra cselekedeteinek szárnyaló hírét.

Ily legendaszerű pánczélos alak, kinek életrajza fölé arany betűkkel kellene odairni a siker előítéletének czáfolatát — *gróf Keglevich István*.

Ő, aki minden eszközzel fel van ruházva arra, hogy a legtündöklőbb sikerek dicsfényével vegye körül nevét, aki veleszületett egyéni kiválóságainak és a szellemi elő-

kelőség szerzett tulajdonának hatalmával, természeténél fogva, a hódító szerepére volna hivatva — a dicsvágy, a tündöklés, a kiemelkedés syrén csábításainak ellenállva, nem követi a modern rómaiak azon klasszikus szokását, hogy minden fellépésök végén odakiáltják a közönségnek: Applaudite! Tapsoljatok!

Keglevich István grófot mindenki bátor férfúnak ismeri, de hogy a bátorság és elszántság miképen fér össze a legnagyobb szerénységgel, azt épen az ő példája mutatja legjobban. Nincs az a nehéz munka, mely elől kitérne és amit magára vállal, legyen az Sysiphus kétségbeejtő czéltalanságával összekötve, mely soha sikerre nem vezet, férfiasan, derekasan megállja a helyét és nem tágit, hanem czélt talál magában a munkában, mely ritka szellemi és fizikai erejét tökéletesen igénybevenni képes. Ilyen munkája volt ő neki az operai intendatura, mely ezen műintézet válságos korszakában úgyszólván egyenesen a nyakába szakadt. Azt mondták akkor és ez állítás igazolva lett később, hogy széles Magyarországon egyetlen egy ember van, aki erre a hivatalra alkalmas és ez Keglevich István gróf.

Ismeri a színpadot, ismeri az irodalmat, művész-erőket és a haladás eszközeit úgy, mint csak kevesen. Európai széles látköre, ritka művészeti képzettsége, párosulva a legmelegebb hazaszeretettel, egyaránt képessé teszik őt a legmagasabb felfogásra.

Mikor az Opera megnyílt, sokan azt hitték, hogy egy csapással megteremthetik nálunk a zenei előadó művészetet, mikor aztán kisült, hogy az Opera művészet helyett csak deficizet produkál, ezek voltak az elsők, kik minden habozás nélkül pereatot kiáltottak, és követek dobta életerős, de még fejletlen műintézetünkre. Ki lett adva a jelszó, hogy bérbe kell adni az Operát! meg kell menteni az országot a művészetre szükséges áldozatoktól! Ekkor állott elő Keglevich István gróf, aki saját személye feláldozásával, martyrja lett annak a felfogásnak, hogy inkább legyen deficiz az állami pénztárban, mint elkallódjék a művészet, melynek értékét arannyal felmérni nem lehet. Ha azt akarjuk, hogy művészetünk nemzeti irányban haladjon, hogy ne csak fejlődjék, de magyarrá is legyen, akkor áldozni kell érte és a közeli siker reménytelensége miatt nem szabad elejteni az igazi czélt, magát az eszmét, melynek megvalósításához a pénzzen kívül — idő is kell.

Hogy Keglevich István gróf mennyire jártas az irodalomban és mennyire pedans a művészi stylszerűség keresztülvitelében, arra nézve csak két anekdotát akarunk felhozni.

Az egyik eset ott történt a képviselőházban, ahol utóbbi időben, a politikai harcok közepette, már csak Csatár Zsigmond szokott áldozni a Múzsáknak.

Az antiszemizmus fényes napjaiban, mikor villámok cikáztak a levegőben, az öreg Nendtvich a német klasszikusokat is fel akarta használni fegyverül germán gyűlöletének igazolására és heroikus hangon kezdett egyszer cizálni — *Goethéből*:

Des Menschen Thaten und Gedanken, wisst,
Sind nicht wie Meeres blind-bewegte Wellen,
Die innere Welt; sein Mikrokosmos ist
Der tiefe Schacht aus dem sie ewig quellen.

Az egész Ház nagy figyelemmel hallgatta a cizatumot és az ősz tudósnak bizonyára el is hitte volna azt mindenki, ha véletlenül Keglevich fel nem áll és ott nyomban ki nem süti, hogy biz azt az antiszemita motívumot nem is Göthe használta, hanem Schiller, még pedig a Wallenstein II. felvonásának X-ik jelenetében, mely épen nem az antiszemita malmára hajtja a vizet. Ez a részletes tájékozottság a drámairodalom terén annyira meg-

Maurice Olivier.

Irta: PAUL BOURGET.

(Folytatás.)

lepte az összes jelenlevő képviselőket, sőt oly általános feltűnést keltett mindenfelé a házon kívül, hogy Keglevich egyszerre híres ember lett arról, — amit azóta mindenki tud — hogy nincs a világon az a szindarab, legyen az német, spanyol, francia, angol vagy olasz, melyet ő minden apró részleteiben, jelenetről jelenetre ne ismerne.

A színház szeretete egész szenvedélylyé nőtte ki magát nála és nem egyszer történik, hogy valamely új darab megtekintésére direct elutazik Párisba, Madridba vagy Olaszországba. Amit különben egy szép kép, vagy szobor kedvéért is megtesz, mert Keglevich István gróf szenvedélyes barátja és kiművelt finom érzékkel bíró szakértője is a művészeteknek. Ebben a tekintetben oly kifejtett ízlése van, hogy a legcsekélyebb hibát is észreveszi és figyelme kiterjed a legcsekélyebb nuangera is, mely esetleg a styl összhangzására zavarólag hathat. Intendáns korában ezt vetették neki leginkább szemére, mert a tökéletesség kedvéért sokak által érthetetlen tulkiadásokba bocsájtkozott, amit a mi közönségünk még eléggé méltányolni nem igen szokott.

Ujházyról beszélnek, hogy egyszer csaknem áldozata lett a gróf művészi pedanteriájának. Valami francia darabot adtak elő a Nemzetiben XIV. Lajos roccokorszakából, melyben Ujházy játszotta az egyik udvari gavallért. Hogy a külső ruházat s a paróka legutolsó hajszáláig korrekt volt, azt az akkori intendáns szakavatottsága mellett mondanunk se kell. Jól is érezte magát ebben az igazi francia costumében Ujházy, de amint egyszer játék közben véletlenül a zsebébe nyul, hirtelen csak nagy ijedtséggel hüledezve veszi észre, hogy valami idegen tárgyat felejtettek a nadrágja zsebében. Visszaforul a színpalak mögé és akkor látja, hogy egy valódi roccoco arany-óra ketyeg a kimondhatatlanjában, amit az intendáns maga dugott bele, hogy még ezzel is kiegészítse a teljes korhűséget.

Lehet, hogy nem is egészen így történt az eset, de annyi bizonyos, hogy Keglevich gróf nemcsak könyvekből ismeri a művészet remekeit. Eltekintve hosszabb-rövidebb bülföldi tanulmányutjaitól, 3 évig élt állandóan Rómában, 5 évig Drezdában fiai neveltetése alkalmából, mely idő alatt csaknem kizárólag a tudományoknak és művészetnek élt. Politikai szereplését is korán kezdte, 1840-ben született Bécsben, 19 éves korában házasodott és 21 éves korában már a főrendiházban jegyző volt. 1865-ben országgyűlési képviselővé választották, azóta élénk részt vesz minden hazafias kulturális ügy mozgalmáiban. Ő rendezte az ötvösmű-kiállítást, mely fényes anyagi eredménnyel végződött. Jelenleg a hazai ipar és műizlés emelésére, a »Múbarátok köré«-nek támogatása mellett rendezi a jövő évben tartandó »lakásberendezési tárlat«-ot és nem jól ismernénk fáradhatatlan munkásságát, ha nem tudnánk, hogy ő a lelke és legfőbb mozgató ereje annak az új negyedik magyar színháznak is, mely a Lipótvárosban művészete mellett nemzeti misiót is fog teljesíteni.

Üdvözljük őt ezen legújabb hazafias szerepében és kívánunk neki ez egyszer a magyar művészet érdekében — kiabáló sikert.

F.

Isten az asszonyt nem alkotta a férfi fejéből, hogy parancsoljon neki, sem lábaiból, hogy rabszolgája legyen, hanem oldalából, hogy szívéhez közel álljon.

Talmud.

A nő nem mindig boldog azzal, a kit szeret, de mindig boldogtalan azzal, a kit nem szeret.

Claude Tillier.

A hallgatás a szerelem szemérmes virága.

Heine.

— S ha nem akar választani? folytatá okoskodását föl-alá jártában.... Ha nem akar? Akkor megmondom neki, hogy kaczer, s kerülni fogom örökre.... Utána megyek Herbertnek Afrikába....

Erre a kitünő barátira, lord Herbert Bohunra, gyermek- és ifjúkori pajtására gondolt, aki bevallott *woman-hater*, nőgyűlölő volt, mint Oxfordban mondták, aki bizarr életet folytatott Páris és India vagy Afrika közt; az előbbiben öntötte magába a szeszt, az utóbbiakban utazott és vadászott. De mily utazások s mily vadászatok voltak ezek! Bohun háromszor megkerülte a földet, s most Egyiptomban készült egy Zanzibár partjaira teendő kirándulásra. Abban a régi apátság termeiben valahol a westmórelandi tó partján, ahol azonban sohasem lakott, egész gyűjteménye volt általa lőtt vadakból: óriás madarak, tigrisek, két oroszlán, párduczok. Sir Arthur csak az imént kapott tőle meghívást, hogy szegődjön hozzá. Föltűnt emlékezetében barátjának megbarnított arcza, s az együtt eltöltött kemény napok azon a yachton, mely Izlandba vitte őket. Ki mondta volna akkor róla, hogy unalmában palotát vesz Flórenczben, s úgy berendezkedik benne, mint Londonban, Hannover-squarei lakásán, s hogy elsenyved egy francia nő kék szemei iránt való szerelmében, kiket lord Herbert még a többi asszonyoknál is jobban megvetett! Ez a kaczer, aki őt oly félboldal bosszantotta, ki sohasem volt gentleman. Kaczer teremtés! Ezt nagyon hamar rá lehet fogni. De ha nem egyéb vidám és könnyelmű gyermeknél? Özvegy asszony letére nem olyan volt-e az arcza, akár egy fiatal leányé, hogy az ember szinte kisasszonynak szeretne volna hívni? Hogy kaczer lett volna? dehogy; legfőlebb elkapatott, de a kinek varázsa ellenállhatatlan volt. Ujra föltűnt előtte csábitó mosolya, de ez — fájdalom! — ép úgy szólt Vitalenek, mint neki.

A gyöttrő képzelődés e váltakozása közben öreg este lett, leszállt az éj, kiürült a whiskis palaczk. De az alkohol nem csendesítette le a szerencsétlen szerelmes idegeit. Nagyon sóhajtva nyitott föl egy szekrényt, hol uti gyógyszerárát tartotta. Kiválasztott egy fekete üvegcsét, melyben laudanum volt. Ez volt utolsó menekvése gyötrelmes estéin. Komornyikja után csöngetett, s kilencz óraker már aludt, elnyomva a kettős méregtől, melylyel a féltékenység ujabbruháit akarta elkerülni. Ebben a pillanatban kelt föl Ardenza grófnő asztalától Bonnivet, jobban ragyogtatva szellemét mint egyébkor, mig Vitale herczeg egy színházi páholy háttérében ült a csinos Mme de Nançay háta mögött, hogy meghallgassák Boito »Mefstofele«-jét, mig Maurice Olivier egy kerevetre dőlve Cino da Pistoja kecses szonettjét olvasá:

„Dove l'Onesta pose la sua fronte.“

Lucie mind a négy embernek eltöltötte a szívét, más lévén mindegyiknek számára: Bonnivetnek intriga tárgya, Vitale herczegnek gyönyörűség, Mauricenak gyöngéd álom, de óh, sir Arthurnak komor lidércnyomás.

IV.

Strabane szolgája reggel kilencz óraker alig birta urát felkölteni mély álmából. Sir Arthur, szokás szerint, még elcsigázottabb idegekkel kelt föl, fejének nehéz bódultságát nem birta eloszlatni a hideg víz, melyben minden reggel fürdött. Hogy egészen magához térjen, megivott egy nagy csésze nagyon erős fekete kávé, a mi csak növelte petyhüdségét. Voltak napok, mikor ez a

kábultság oly hatalmas volt, hogy öngyilkosságra gondolt. Mikor lóra ült, hogy a barátja által megjelölt légyott helyére menjen, újra eszébe jutottak azok a tények, melyek kitörésre bírták féltékenységét. Szívét újra elfogta az elviselhetetlen szorongás, melytől hiába akart megszabadulni az ópium segítségével. Csak akkor nyugodott meg némileg, mikor a marquis mellett lovagolt a Cascinák faszorai alatt, s mikor a gyors ügetés közben megcsapta a fris levegő.

Egyike derült föl azoknak a kora-tavaszi reggeleknek, melyek igazán oly isteniek Flórenczben. A fák lombjait könnyű zöldes köddel vontta be; balra eső halmok vonala mélységes azurkék égtől vált el, langyos, de azért üde fuvalom rezgett a légben, a fő alén hosszú sorban vonultak tova a lovasok és a hintók, melyekre Bonnivet egy-egy futó megjegyzést tett. Az embergyülemlet lehe kerülgette, s minden megjegyzése csak növelte azt a gyötrelmes lelkiállapotot, mely sir Arthurt hol elhagyta, hol ismét hatalmába kerítette. Mintha játékot üzött volna a marquis abból, hogy társának földízve minden komor gondolatát a bizalmatlanság végzetes útján, melyen oly könnyen elvérzik a szív.

— Itt lovagol Nina grófnő André herczeggel. Ugy látszik, hogy a szegény Peppe akciói nagyon alászállottak... Emilia nagyon csinos ma reggel, pedig negyven év van a háta mögött s mennyi kaland! Mily szerelmes volt belé az ön cusinje, lord Randolph Ramsey! A lord boldog, Emilia pedig hű volt másfél hónapig. Elég hosszú idő ily állhatatlan asszonynak!... James barátja köszönt...

Ilyen beszélgetésekből állt Flórencz ötven szalonjában minden áldott este a társalgás váltópénze, hol megszóló, hol rágalmozó társalgásé. Sir Arthur oly kedélyhangulatban volt, hogy keserű volt neki az élet, s mikor lovát gyorsabb vágatásra nógatá, el szeretett volna menni messzire, nagyon messzire, hogy semmi köze se legyen ehez a hazug társasághoz, melynek Lucie de Nançay is tagja volt. S azután honnan tudhatta volna, hogy e sétálók között egyik-másik nem tette rá és Luciere is ilyes megjegyzéseket: — »Szegény Strabane!... A kis Nançay ugyan eleget mókázik vele!...« Nem, sohasem lesz játékszere kaczer nőnek, ki azok közül az asszonyok közül való, kiknek szive hűtlenséggel bélelt, kik örülnek, ha egy őszinte, egyenes lelkű embert megcsalhatnak, mint ahogy a sakkozó örül, ha társának ügyesen mattot sikerül adnia. Elmerülve buskomorságába, alig hallgatott Bonnivetre, mikor ez, előrántván óráját, hirtelen megállt, mondván:

— Vissza kell térnem, kedvesem, okom van pontosnak lenni az ön flirtjének adott légyotton.

Sir Arthurt semmi sem boszantotta jobban, mint ez a léha célzás arra, kit nejjé szeretett volna tenni.

— Mme de Nançay várja önt?

— Hát nem meséltem volna el legújabb bogarát, kérdé naivan a marquis?

— Nem, felelé sir Arthur, miközben szive hevesen dobogott.

— Képzeld csak, vivni tanul Heurtebisenél, s ma kezdi meg. Jőjjön oda, lesz egy órai multságunk.

— Menjünk, monda sir Arthur ridegen, megfordítva lovát. Háromnegyed óra múlva a marquis a lovagló intézet lovászára bizta a lovát (ott tartotta a magáét gondozás alatt), sir Arthur pedig átadta az őt kísérő szolgának, s bementek abba a házba, hol a vivómester lakott.

Az utcára nyíló földszintes helyiség csak olyan volt, mint a vivótermek rendszeren lenni szoktak. A fal hosszában vivótörök függtek szögbe akasztva. De voltak ott keztyűk, álarczok s mellvédők is. Két hosszú deszka

jelölé azt a helyet, hol a tanítványok leczkétet vettek. De a nagy helyiség egészen üres volt. A végén üvegajtó látszott, mely mögül lábjelzés, vivótörök egymáshoz köszörülődése, vezényszó hallatszott. A vivótermi jargonba nevetés vegyült. Sir Arthur Strabane megismerte Lucie kaczeját és Vitale herczeg hangját.

Mikor az első ajtón benyitottak, a ráalkalmazott csöngetyü csöngeni kezdett, erre mintegy feleletképpen megnyílt az üvegajtó is, s megjelent benne Michel Heurtebise vivómester maga, hatalmas nagy ember, csontos arczczal. Csak éppen annyi volt ezen a különös alakon, amennyi mesterségéhez szükségeltetett: védelemre alkalmas hosszú lábszarak, vágásra s háritásra való hosszú karok, törzs majdnem semmi, ami célpontul szolgálhatott volna a vitor gombjának. Ronnet marquis volt pártfogója Flórenczben, hol ez ezredvivómester letelepedett Flórencznek a francia csapatok által való kiürítése után.

— A grófnő itt van, monda a vivómester, üdvözlölvén látogatóit, — a külön teremben vesz leczkét Vitale herczeggel. Sokra viszi, ha gyakorolja magát. Már vett leczkétet a boldogult gróftól, ahogy nekem monda... Semmit sem feledett... de hisz' majd meglátják...

Sir Arthur és a marquis beléptek a másik terembe, mely még kisebb volt az előbbinél, s pár perczig a ritka kecses látvány szemléletébe voltak elmerülve. Lucie széles galléru fehér flanel-ruhában volt, amilyet az angol hölgyek szoktak viselni, mikor lawn tennist játszanak. Finom kelmét sárga szattyán cipőcske fődte, melynek szine kellemesen elütött néha-néha kilátszó fekete selyem harisnyájától. Kalapja, fátyola, hosszunyelű napernyője, por-köpenye egy székre voltak helyezve. Szép szőke hajának néhány fúrte kiszabadult az álarcz alól, mely alatt az ember gyermekies örömtől ragyogó csinos arcot sejtett. Szemének csillogása, fehér fogainak fénye áttetszett az álarcz vassodronyán, s kivethető volt, hogy rendszeren halavány arcját rózsás pir borítja. Míg vivótörrel fegyverzett jobb kezét ide-oda jártatta, mozdulatainak könnyed hajlékonysága a ruha alatt is ifjú üde testet árult el, oly izmokkal, melyeneket senkisémm gondolt volna e finom természetű, kicsiny öklü hölgnél. Vele szemben Vitale herczeg állt, szintén álarcczal, testét fehér bőr-plastron borította, bal kezét egyensúlyozásul föltartotta, s természetét lábaira nehezdedve teljes ügyességgel végezte rögtönzött tanítói tisztét.

— Jó reggelt, monda Lucie, behuzva karját, majd meg kinyújtva, amint a védelem és a támadás megkövetelte. Mindjárt szolgálatukra állok, csak még egyszer átveszem a leczkét.

A két vendég leült, s a leczkét folytatták. Bonnivet marquis tréfás és elnéző arczkifejezést öltött, mint ahogy a bátyja fogadta nővérének ártatlan szeszélyeit, akivel mindig kényeztetve szokott bánni.

— Bravó! monda. Bal lába nem nehezkedik eléggé a földre... Megengedi? S fölkelt, hogy saját kezeivel eligazítsa a sarkatlan sárga kis cipőt. — Testét tartsa merevebben, fejét egyenesebben... megengedi?...

S kezével tiszteletteljesen hátrahajtotta a fiatal asszony homlokát. Nem ezek a bizalmaskodások bántották sir Arthurt, s mégis, fájdalma e perczben még nagyobb volt, mint akkor, mikor az altatószer fekete nedvével telt kis poharat kiürítette. Mi okozta ezt? Az, hogy egy lady elmegy egy vivóterembe, összemérni kardját azzal, aki kezére vágyik? Megmérte a herczeget, kinek termete oly férfisan elegáns volt a vivóöltözetben s mennél jobban konstatalta e büszke fiu szépségét, annál jobban gyűlölte Luciet ez újabb szeszélyéért.

— Mit szólnak hozzá? kérdezé a fiatal asszony, mikor ellenfele a hagyományos jargonban bevégezettnek jelenté a leczkét. — Nem sokat hibáztam, mondá azután, bal karja alá fogva nikkeles fogantyus vivótórét, jobb kezét pedig, melynek finomsága nem látszott a nagy szürke bőrkeztyűben, az érkezőknek nyújtotta.

— A vivótörök kitünők és könnyűk, mondá a marquisnak. Nem tart velünk, sir Arthur, oly mulatságos lenne!... De hiszen önök angolok megvetik a vivást. — Ez nagyon finom multság a számukra, mondá aztán, csipős mosolylyal fordulva Vitale felé, ők csak az erőszakos és fáradságos atléta-gyakorlatokat kedvelik.

— Találó vágás, sir Arthur, szól közbe nevetve Bonnivet.

— Nem viszonzom, mondá az angol, nem érzem magam egyenrangunak. — De megengedi madame, hogy egy szót szóljak önnek?

— Akár százat.

— De tanuk nélkül, azért a kis megbizásért, melylyel megtisztelt.

— Mily titkolódzó... mondá Lucie, s szemöldökei összerándultak. Menjünk.

S átment a szomszéd terembe.

— Mit jelentsen ez a bátorság, mondá halkán, mikor egyedül volt Strabaneval, de elfojtott hangjából kiérezett a harag.

— Semmit asszonyom, mondá a fiatal ember; csak annyit, hogy nem birom elviselni, hogy így pelengerre tegye magát, s mivel az igazságot senki sem fogja önnek megmondani, hát hallja meg tőlem... Könyörgöm, térjen vissza rögtön villájába, s ez az ostoba vivóleczke legyen az utolsó... Flórencz nyelvére akar jutni?

Lucie ránézett, hideg nevetésre fakadt, odavetette neki: »köszönöm«, azután bement a másik terembe, s így szólt a herczeghez:

— Ne kezdjük újra?

Mikor Sir Arthur távozott, jól hallhatta vetélytársának szavát, amint újra kezdé:

— Állásba.... egy-kettő.... fogja fel e tercet.... jól van.... védjen, fogja fel e quartot....

— Nincs szíve, nincs szíve! mormoló a szerencsétlen ember, mikor gyalog visszaindult palotájába. — Ennek véget kell vetni.

V.

Mme de Nançay sir Arthur távozása után csakugy folytatta a vivást, mint azelőtt, pár perczig talán még élénkebben, de azután hevesen eldobta vivótórét.

— Kérem, nézze meg, itt van-e a kocsim, mondá a marquisnak.

Ez utóbbi igenlő válaszára elővette bőr-övén csecsebecseként függő kis óráját:

— Elmult tizenegy. Menekülök, — mondá.

S egy kézfordulattal föltette kalapját, fölkanyartotta fátyolát, s hosszú köpenyébe burkolta különözöltözékét. Nagyon hosszú szempillái meg-megmozdították a kissé szorosan álló fátylat.

— Isten önökkel uraim, mondá bágyadt mosolylyal.

— Elégedetlen valamiért, mondá Vitale herczeg, mikor Lucie fölült victoriájára.

— Szerelmi perpatvar sir Arthurral, mondá Bonnivet.

— Bah, mondá a herczeg, majd akad valaki, aki kiengeszteli őket.

S fekete szemeivel a marquisra nézett. »Ej marquis ur — mondák e szemek — nagyon el szeretné ezt hitetni velünk, féltékenyenyé szeretne tenni, s megtudni szándékainkat. Nem fog megtudni semmit, tudjuk jól a fortélyát, épp úgy ismerjük, mint saját magát.«

A grófné kocsija lent robogott a város utcáin, hol a hideg árnyék kékes foltjai váltakoztak a fehér kövezeten az égő nap sugárkévéivel. Elhaladt a régi paloták előtt, melyek durva koczkakövei, rácsos ablakai, hatalmas vasgyűrűkkel ellátott falai hajdani veszedelmes időkről beszéltek. E paloták alját a tavasz pompájával szegélyezték a virágkereskedők, kik halomra rakták a fehér szegfűt, vörös tulipánt, vörös és fehér rózsát, sárga szirmu halavány nárciszt. E ríktó színek és a feketés kövek tónusának ellentéte egy perczig sem gyönyörködtette Lucie kék szemeit. Jellemének egyik gyermekes vonása volt a mások véleményével való tulságos foglalkozás. Mint ahogy sokszor megtörténik azokkal, kik ily érzelmek rabjai, szívesen daczolt e véleménynyel, azután pedig bántotta a földézett kritika. Rendes sorsa a naiv hiuságnak; különczködik, hogy észrevegyék, de sérti az a korholás, mit különczködésével idéz elő.

— Mily jogon engedheti meg magának sir Arthur, hogy engem megítéljen, s ezt megmondja nekem? Igen, mi jogon? Rosszat követtem-e én el, de ha úgy volna is, férjem-e ő, vagy jegyesem? Ez okoskodását elnyomta az a fölött érzett harag, hogy megrovást kellett kapnia a fiatal angoltól. Önszeretetének egyik láthatatlan helye kezdett vérzeni.

— De hát szerelmes vagyok-e belé, kérdezte hirtelen magától, hogy az ő véleménye ily lelki állapotba sodor?

S szorongással vegyes reménynyel kezdé önmagát vizsgálni. Sokszor gyakorolta ezt, így tartván egyensúlyban lelkét. Saját szívének mélyére tekintett, s mindannyiszor konstatálta ennek az érzelmenek elégtelenségét, azután mondá: »nem ez az érzelem az.« Ujra kezdte e reggelen is, mikor végig kocsizva a rózsarakások közt, azt kérdezte magától: lássuk, szeretem-e sir Arthurt.

Elringatódzott gondolataival az utca zajló morajában, szemcit behunyta, hogy jobban összeszedhesse eszméit.

— Mi a szerelem legbiztosabb jele? kérdezé önmagától.... Hogy akit szeretünk, annak jelenléte elkerülhetetlenül szükséges a boldogsághoz.... De hiszen sir Arthur nem volt távol ma reggel.... Vitalevel vívtam, anélkül hogy arra gondoltam volna, hogy más is létezik a világon.... Nem, nem szeretem.

S rögtön rá azt a kérdést intézte önmagához, mely egy nő agyában okvetlenül kíséri az ilyen fajtájú inquisitiót:

— Hát ő szeret-e? Hogy föllángol szeme, mikor rám tekint! De a férfiaknál a vágy és féltékenység olyan hatást idéznek elő, mint a szerelem.

Mikor sir Arthur szemeiről gondolkozott, akaratlanul is eszébe jutott, hogy mily szemei voltak férjének, mikor azokat a jeleneteket rögtönözte neki, melyekbe majd belehalt. A félelem borzongása futott rajta végig.

— Elég volt belőle egyszer. Sohsem leszek lady Strabane, mondá magában, villájának kapujához érve. Kiszállt kocsijából, sétálni akart kissé, mielőtt be megy a lakásba. Dél lett. Szunnyadt a zöld kert a napfényben, mely megcsillogtatta a márványszobrokat s megélénkítette a festett homlokzat színeit. Egy orgonosor felé vette útját, mely még nem volt teljes virágjában, itt-ott egy korábban nyiló virágfürt bódító illatot terjesztett. Lucie letört néhány ágat, s az azurkék égre pillantva, megszagolta. A sir Arthur zsarnoki magaviselete által keltett kellemetlen fölindulása elmult, s csak az a vágya maradt meg, hogy e reggel ne untassa többé semmi. Oly édes illata volt a virágnak, hogy lelkét bizonyos ellágyulás ejtette rabul, minek következtében megváltozott gondolatmenete is. — »De mindennek

daczára, mily őszinte ember!« S ezzel az angolra gondolt. — »Igazán szeret... Vajjon meglátogat-e ma, hogy jóvátegye erőszakoskodását?« — Órájára tekintett, s mint valami nevelőintézetbeli leány, tapsolni kezdett: »igen, ha két óra előtt jön, akkor nagyon nyájas leszek hozzá, ha pedig később, akkor rossz.« S miután ezt a gyermekes szerződést a saját maga kaczárságával mosolyogva megkötötte, bement a villába, hol Maurice és Olivier asszony már várták a reggelivel.

Majd ez is elmult, mint annyi más; zsémbelt Mauricera, hogy miért nem eszik, elmesélte reggeli élményeit, mulatott azon, hogy mily meghökkenet arcokat vágott a szegény cousin, valahányszor merészebb különbségek fordultak elő, s kikérdezte Olivier asszonyt, hogy mi hír a francia lapokban.

(Folytatjuk).

Krónika.

— szept. 10.

Szélmalomharcok.

Egy lipótvárosi fiatal ember hirtelen meghal.

A közelebb állók elkezdének suttogni, s nemsokára mindenfelé beszéltek, hogy a fiatal ember maga végezte ki magát. Minthogy pedig annak, aki maga emelt kezét magára, nincsen joga csöndes és tisztas temetésre: az ujságok neki esnek az érdekes anyagnak, föltárják az eset részleteit, s megindul zavaros, bőven ömlő árja annak a moralizálásnak, melynek minden más moralizálással szemben megvan az a hasonlíthatatlan előnye, hogy potom áron, négy osztrák értékű krajczáron megszereshető.

Előjönnek a politikai, társadalmi, közgazdasági és vegyes tartalmu filozófusok, s tartanak ilyen prédikációkat:

— Oh, léha társadalom! Oh, fonák becsület-fogalmak! Oh, érthetetlen előítélet, szennyfoltja XIX. századunknak! Oh, kártya-becsület! Ime, ez az ember a ti halottatok! Ez az ember annak a barbár konvenczióknak esett áldozatul, hogy a kártya-adósságot 24 óra alatt meg kell fizetni. Milyen nonsens! Az, aki a szabóját nem fizeti ki, gavallér marad, az pedig, aki a kártya-tartozást nem tudja leróni, csak a halálban találhat menedéket. Hol itt az igazság? Van abban ráczió, hogy a szabó-kontóval dicsekedni is lehet, azt a tartozást ellenben, melyet a bíró, mint turpis causan alapulót, nem ítél meg, vagy ki kell fizetni 24 óra alatt, vagy meg kell válni ettől a szép élettől?! Megválni az élés ragyogó élvezetétől ilyen ósdi előítélet miatt! Hát egyáltalában lehet arra ok, hogy az ember önként megváljék az élés ragyogó élvezetétől?! Nem, senki se válik meg ettől önként; ezek a látszólagos öngyilkosságok valósággal közönséges gyilkolások, s a gyilkos: ez a léha társadalom, ezek a fonák-becsület-fogalmak, ez az érthetetlen előítélet! Népmvelés, jöjjön el a Te országod s világosítsd fel az embereket, hogy az élet ragyogó élvezetétől megválni ilyen hóbortok miatt nem érdemes! Világosítsd fel őket, hogy kártyázni igen nagy ostobaság — mert ez a pénzforgalomnak legimproduktivebb

módja — s magyarázd meg nekik, hogy ha már az ember elkövetett egy igen nagy ostobaságot, nem következés, hogy elkövesse a másikat is. Oh, léha társadalom!...

Ezek a derék bonczok, akik ilyes prédikációkat tartanak, tévednek egyben-másban, s ami fontosabb, elfelejtkeznek néhány apróságról.

Tévednek például abban, hogy lehet olyan gavallér is, aki a szabójának nem fizet. Gavallér-ember mindent megfizet, a mivel tartozik. Hogy azonban, az időre nézve, mely alatt az ilyen tartozásokat meg kell fizetni, az általános felfogás türelmesebb, mint másnemű adósságokat illetőleg: annak alapos okai vannak. Az első és legfontosabb az, hogy azok, akiknél az ilyen követelések lenni szoktak, rendszerint, mondhatni az esetek tulnyomó számában, nemcsak az áruval, hanem a hitellel magával is üzérkednek, s csak azért nyujtják a hitelt, hogy az adós, aki többnyire könnyelmű fiatal ember, esztelenül éljen vele, mert hisz ez az üzlet, ha későn hajtja is a hasznot, de busás hasznot hajt. Az ilyen üzletek kötésével természetesen együtt jár az is, hogy a kötelezettség teljesítése csak hosszabb idő multán történik. De türelmesebb a fizetés idejére nézve a közfelfogás az ilyen adósságokkal szemben azért is, mert a hitelező mindig megtalálhatja a bírót, aki egyszeriben megítéli s be is hajtja a követelést. Amint hogy be is hajtják a gavallérok, a kamatokkal és perköltségekkel egyetemben.

A kártya-»adósság«-ot a bíró nem ítéli meg. És mert itt annak a másik embernek a bizakodása csak társának a személyére támaszkodhatik: már ennél fogva (s természetes, hogy azt a személyt, az időre nézve, a közfelfogás erősebben kötelezi. És ez az első, amire ama bizonyos társadalom-reformálók nem fordítanak kellő figyelmet.

De másodszor tökéletesen elfelejtik azt, hogy a kártya-»adósság« *nem adósság*. Több mint adósság: hiány, deficit, csőd. Mert kártyában nincsen *hitel*. Olyan bolond ember, a ki a készpénzét kockáztassa amaz ígéret ellenében, hogy az illető majd megfizet, ha majd pénze *lesz* (pláne olyan játékban, a hol neki is a bőrére mehet a dolog), olyan bolond ember nem létezik. A természetes, minden játékos által elfogadott conventio az is ennek hallgatag mindenki aláveti magát, mert különben nem játszanának vele, mihelyt a pénze elfogyott) a conventio tehát az, hogy pénz nélkül valaki csak abban az esetben játszhatik, ha az a pénz, a mit kockáztat, *nincsen nála, de megvan otthon*. Azt tehát, a kinek tényleg *nincsen meg otthon*, s a ki ezért 24 óra multán nem tud helyt állani, az nem: »adós marad«, hanem: *félre vezette a másikat*. És ennek a tudata az, a mit ósdi és fonák felfogású emberek, a gunyosan gavallérok nevezett emberek, nem tudnak túlélni.

Megjegyzendő, hogy ezt a bizonyos 24 órát, sehol, semmiféle körben, nem értelmezik betű szerint; és arra nem is igen volt eset, hogy valaki kénytelen lett volna magát megölni azért, mert csak 36 vagy 48 óra multán lett volna képes fizetni. Mert az illetőnek meg lehet

otthon a kellő fedezete (pl. földbirtokban) s bizony van rá eset, hogy a vagyonát 24 óra alatt nem tudja pénzzé tenni. A *modus vivendi* ezért a kerek világon mindenütt az, hogy a vesztes bizonyos rövid határidő alatt még mindig rendezheti a dolgát. Persze a határidő nem húzódhatik sokáig, mert jogos, hogy a másik úgy számíthasson erre a pénzre, mintha a kártya-asztalon előtte lett volna. Jogos, mert különben egyenlőtlen chance-okkal játszottak, s ő többet kockáztatott, mint emez. A miről szintén megfelejtkeznek ennek a kárhuzatos előítéletnek az ostorozói.

De van még egy dolog, a mire teljességgel nem gondolnak. És ez az, hogy az ilyen kártya-tragédiák egy jelentékeny részét nem érnők meg, ha nem avatkoznék a dologba egy olyan felfogás, a mely teljesen ellenkezik ama bizonyos »előítélet«-tel.

Hogy a jelen esetben is így történt-e, nem tudni. A dolog részleteiről olyan ellentmondó közléseket olvashatni, az egész szomorú történet egyes pontjaiban olyan kevéssé magyarázott, hogy nem igen lehet hozzászólni.

De ha az actualis eset részletei ismeretlenek is, igenis lehet tudni, hogyan esnek meg a hasonló »kártya-tragédiák.« Ismételjük, nem akarunk találgatásokba bocsátkozni, hogy a hét e szomorú eseményét micsoda körülmények idézték elő. De elmondunk egy esetet, mely meglehetősen nem nagyon különbözik a kérdésben lévőtől. Az eset a következő.

Az apa self-made-man volt. A szegénységből küzdötte fel magát, s kitartó szorgalommal, sok üzleti szellemmel, meg némi szerencsével nagy vagyont szerzett. Derék ember volt, a ki szerette a fiát, s a kinek nem volt más óhajta, mint hogy a fia épp úgy vezesse a házat (a melyre büszke volt), mint ahogy ő vezette. Elvégezte róla, hogy: »wird er handeln.« Nagy gonddal neveltette a fiut; tehette, volt hozzá módja. Elküldte idegen országokba, lásson világot, gyarapítsa üzleti ismereteit. Mikor azonban a fiú hazatért, az apa meglepetve és csalódottan tapasztalta, hogy a fiu »handelt nicht.« A neveltetés, a melyben részesült, a másféle környezet, a melyben egy idő óta élt, a könyvek, az idegen ideálok, a hódoló társaság, melybe hajlamai vonzották, olyanná tették a fiut, hogy az apa nem ismert tulajdon vérére.

Különböző ideáloknak éltek, különböző felfogásoknak hódoltak, világról, osztályokról, emberekről a lehető legellentétebben gondolkodtak; egy nyelven beszéltek; de nem értették egymást. A fiu, a ki megszerezte magának amaz osztályok élvezeteit, a melyek nem kereskednek, magáévá tette ennek az osztálynak az élet-felfogását is. Rendszeres munkája, mely kedvére lett volna, mely hajlandóságaival megegyezett volna, nem akadt; neki adta magát a mulatságnak. Játszott is. Nem többet, mint a dologtalanok közül akárki, de sokkal több kalamitással, mint más. Az apa egy párszor fizetett helyette; nem szívesen, de megtette. Történt, hogy a fiu egyszer a rendesnél is nagyobb malheur-rel játszott; mikor az asztaltól fölkel, ezekkel többet »hozott«, mint a mennyi rendelkezésére állott. Nem volt választása: apjához kellett for-

dulnia. Az öreg ur elrémült, mikor megtudta, hogy a fiu mily nagy summát kártyázott el egy pár óra alatt. Mójában volt ugyan százszor akkora összeget is kifizetni, de remegve gondolt rá, mi lesz ennek az életmódnak a vége. Vitájoknak önkéntelenül tanujává lett a család egyik tagja, a kinek az a szerencsétlen gondolata támadt, hogy a dolgot kevesebb áldozattal is »ki lehet egyenlíteni.« Az öreg urnak, a ki úgy gondolkodott, mint a lemergi bőrkereskedő (a ki, ha ő orosz czár volna, még gazdagabb volna, mint az orosz czár, mert ő egy kicsit kereskedne is), az öreg urnak tehát megtetszett az eszme. A fiu azonban, a ki »handelt nicht«, fölháborodott erre a gondolatra, s kijelentette, hogy ha a család egyezkedni próbál, ő megöli magát. Amazok úgy okoskodtak, hogy: »a ki mondja, nem teszi meg« s fölkeresték ajánlatukkal a hitelezőt. Mikor ezt a fiu megtudta, végrehajtotta a fenyegetését, csak azért, hogy legalább a halálos ágyán rákényszerítse a családját az egész tartozás megfizetésére. Ugy élt és úgy halt meg, mint azok szoktak, a kiknek világnézetét az élvezeteikkel együtt magáévá tette. Ha a maga ura lett volna, ha az a vagyon, a mely reá várakozott, rendelkezésére állott volna, bizonyára úgy fizet, hogy a malheurjét senki se olvassa le az arczáról. És ha egész vagyonával kell fizetnie: bizonyára az se bírja rá, hogy az életet eldobja magától. Mert aki így tud meghalni, a mikor kell, az élni is tud, a mikor élni, nélkülözni és túrni kötelesség. Ha tévedett, abban tévedett, hogy a fatális pillanatokban számított azokra, a kikre nem lehetett számítania. De e tévedésért meg is büntette magát. S ha meghalt, nem azért halt meg, mert az az »előítélet« rettenetes, hanem, mert azok, a kiktől (az ő fogalmai szerint) jó vagy balsorsa függött, a kritikus helyzetben nem gondolkodtak vele egyetértőleg. Nem az »előítélet«, hanem az ezzel ellentétes felfogás fordult ellene.

S az ilyen esetek nem is a legnagyobb ritkaságok. Mondom, nem vagyunk tájékozva, hogy ilyenek vagy csak hasonlók is voltak-e a mostani szomorú történet előzményei? De nem csodálkoznánk, ha úgy volna. Azok a családi tragédiák, melyeket a családtagok különböző gondolkozásmódjai idéznek elő, kezdenek mindennaposakká válni.

A kártyázás gyűlöletes; de azokért a katasztrófákért, melyeket egy családban a régi- és új-világ eszméinek összeütközése idéz elő, nem lehet a »fonák becsület-fogalmakat« okolni. Legalább ugyanennyi joggal lehet okolni az ellenkező fogalmakat is.

De azért voltak, vannak és mindig lesznek Don Quijoték, a kik a szélmalomra mutatva, így kiáltanak fel: »Látod, Sancho Pansa, azt az óriást? Ennek az óriásnak Előítélet a neve. Én ezt az óriást le fogom teperni!«

Nestor.

Jaj a betegnek, kit a nők meg nem gyógyítanak; jaj az egyedül állónak, a kit meg nem ajándékoznak és jaj a szomorúnak, a kit fel nem vidítanak.

Lope de Vega.

Ne higyj nekem!

Ne higyj nekem, ne higyj nekem :
 Hazug szavam, hazug szemem,
 Szívem mélyén a gondolat,
 De arczom egész mást mutat —
 Ne higyj nekem, ne higyj nekem !

Tréfára kész ajkam nevet,
 Tagadom, hogy szerettelek,
 Tagadom, hogy szeretlek még —
 Mig bennem a kín lángja ég —
 Ne higyj nekem, ne higyj nekem !

S mikor magamra maradok,
 Kezem fejére borulok,
 S aztán sírok, keservesen,
 De azt nem látja senki sem —
 Ne higyj nekem, ne higyj nekem !

Tolnai Vilmos.

Színházi krónika.

I.

Nemzeti színház.

(A hazug, vagy: az igazság is gyanus. Vigjáték 3 felvonásban, írta: Don Juan Ruiz de Alarcon. Fordította: Győri Vilmos. Első előadása a nemzeti színházban 1891. szept. 9-én.)

Alarcon a spanyol dráma-irodalom aranykorában élt. Lope de Vegát, kinek egyik legtehetségesebb tanítványa volt, csak négy esztendővel élte túl; s ha részese nem is, de tanuja volt a legnagyobbszerű sikereknek, a melyek valaha drámairók osztályrészeül kijutottak. Mikor *Hazug-ját* megírta, a spanyol hihetetlenül gyors fejlődésének éppen a tetőpontján volt; s Alarcon azzal a meggyőződéssel komponálhatta természetesen ömlő redondilláit, hogy vigjátékot írva, a nemzeti művelődés leghatalmasabb faktorának lesz a munkása. A színháznak tán soha se volt nagyobb jelentősége, mint ebben a korban. Fő-mulatsága, uralkodó élvezete volt az egész népnek; s a vallási és politikai tényezők kénytelenek voltak megalkudni vele, ha hatni akartak a népre, melynek szívéhez ebben az időben csak a színész szólhatott. A színház szenvedélye volt a társadalmi osztályok mind-egyikének; a nagy urak, a kik kényelmes páholyokból nézték az előadást, s a szegény emberek, a kik fedetlen helyen, forró nap alatt, egymáshoz préselve, három maradvédiért szemlélték (a többnyire nappal játszott) komédiát: egyformán bolondjai voltak Tháliának. Ez a mánia oly hirtelen keletkezett, oly általánosan elterjedt, s oly lassan szűnt meg, mint valami nagy epidémia. Mikor Lope de Vega föllépett, Madridban csak két csür-féle helyiség volt, a hol egy pár halódó vándor-színész produkálta magát; akkor meg, mikor Alarcon meghalt, Madrid tele volt színházzal, a színészek otthon voltak s játszottak a nagyuri palotákban is, s a komédiások száma csupán a fővárosban meghaladta a kétezeret. S ez a termédek muzsafi mind nagy tiszteletnek és megbecsülésnek örvendett. A *Don Quixote* olvasói emlékezhetnek rá, a mit Saccho Pansa mond, hogy: »a színészeket mindenki dédelgeti, tenyerén hordozza, protegálja, magasztalja; a legtöbben közülök, ruházat és magatartás dolgában, valóságos hercegek.« S ha már a színésznek is jó dolga volt, a drámairót még inkább megbecsülték. Olyanformán tekintettek rájuk, mint ma a miniszterekre szokás. Lope de Vega a pápa áldásával, s fejedelmi kegyekkel elhalmozva szállott sirjába. Tehetségesebb tanítványainak egy-egy sikerült vigjáték vagy egy-egy alkalmi darab, magas

tisztségeket, kitüntetések, s nagy társadalmi pozíciókat szerzett. Így persze, nem csoda, hogy csak a XVII. századból nem kevesebb, mint harminczezer spanyol szindarab maradt reánk.

Az Alarcon munkái e harminczezer szindarab legjava részéhez tartoznak. De Alarconnal szemben csak a posteritás kezd igazságos lenni. Kortársai közül, a leggyöngébbeket is számítva, egynek se volt a színen mostohább sorsa, mint neki. Mig Lope többi tanítványai: Tirso de Molina, Montalvan, Antonio de Mendoza, Valdivielso és Mira de Mescua sikert sikerre halmoztak, Alarcon soha se tudott popularissá lenni. Az utókor megadja neki azt az elkésztet elégtételt, hogy a költői stílust, a verselés tisztaságát, természetességét és festői voltát illetőleg magasan tulszárnyalja Lopet valamennyi tanítványával egyetemben, s egyedül Calderonban talál méltó versenytársra. De vigjátékainak nemcsak ez az egy érdeme van. Előkelő helyet foglal el Alarcon kortársai között a jellemzés művészetét, a komikai leleményt, s az ötletbőséget tekintve is. Bizonyára méltó rá ma is, hogy színre hozzák; s a művelt néző, a ki képes megérteni és akceptálni az elavult szinpadai konvencziókat is, az Alarcon vigjátékaiban csak élvezetet találhat.

Hazug-ja, melynek hírét inkább imitátorai tartották fenn, mint a tulajdon sikere, annak az aranykornak legjobb vigjátékai közé tartozik. Elmés, kedves, helyenkint bájos kis szinpadai bijou ez, mely méltán keltette fel a mi korán elhunyt, nagy érdemű Győri Vilmosunk figyelmét.

E vigjáték meséjét apróra elbeszélni nagyon bájos volna, mert a Don Garcia hazugságai meglehetősen komplikáltak. De lényegében mondani el annál könnyebb. Ime, egy pár szóval. A tiszteletre méltó, derék Don Beltran fia, Don Garcia, a ki különben jóra való, vidám, szeretetreméltó, nemes szívű és lovagias fiatalember, egy igen csunya hibát hoz haza a salamancaí egyetemről. Don Garcia hazudik, mint egy cigány. Dicsekvésből, henczégésből, s tán maga se tudja miért. Kissé élénk a képzelme, s a mi csak megfordul a fejében, az ott van a száján is. A derék Don Beltran kétségbe van esve. Arra gondol, hogy ha megházasítaná a fiát, az élet komoly gondjai talán leszoktatnák Don Garcíát diákos rossz tempójáról. S mindjárt ki is szemel számára egy nagyon kedves menyasszonyt, Jacintha kisasszonyt. Jacintha véletlenül éppen az, a kibe Don Garcia igazán szerelmes, de az urfi, egy félreértés következtében, meg van győződve arról, hogy azt, a kit ő szeret, Lucreziának hívják. Tudni se akar tehát apja házassági tervéről, s hogy minden további erőlködésnek elejét vegye, azt hazudja apjának, hogy ő már nős, hogy kényszerítették a házasságra, s hogy a felesége áldott állapotban van. Csakhogy a turpisság kiderül, s napfényre kerülnek Don Garcíának összes egyéb hazugságai is. Ugy hogy, mikor Don Garcia végtére előáll az igazsággal, senki se hisz neki. Se az apja, se a leány, se a többiek. Mert hisz azt erősíti, hogy Lucreziába szerelmes, és ime, Jacintha előtt térdepel le. Hogy jóhiszeműleg tévedett, s hogy most az egyszer semmi hazugság sincs a fejében, nem tudja elhittetni többé senkivel. Jacintha férjhez megy egy másikhoz, s Don Garcia ám boldoguljon Lucreziával, hogy ha tud. (Mint hogy Lucreziát a szép *Maróthy* kisasszony játsza, a kópé Don Garcíát egy cseppet se találjuk sajnálni valónak). Így vesztí el a hazug azt a nőt, a kit szeret, a tulajdon hibája következtében, a mi bizonyára elég morális befejezés. A végszó frappans. Don Garcia felsóhajt: »Hányszor vágtam ki magamat mindenféle hazugságból! S mily igaz volt hő szerelmem! És tessék, ebbe az első igazságba milyen csufosan belevesztettem!« A javulásra tehát csekély a kilátás.

A vigjáték cselekvénye mindenestre sovány, különösen a mai elkényeztetett, raffinált nézőnek. De a Don Garcia jellemzése sokért kárpótol. Az a bámulatos találékonyosság, melyet Don Garcia a hazugságban kifejt, szinte *panache*-t ad neki. Don Garcia impozánsul, szédítően hazug; valóságos hérosz a hazugok között. Az, hogy hazugsága majdnem önkéntelen és teljesen ártatlan, nagyon komikussá, az pedig, hogy különben egy csomó brilláns tulajdonság van benne, (Don Garcia vitéz, nemes szívé stb.) nagyon kedvessé teszi. Maga a darab elég eleven, s végig szellemes. Az a jelenet, mikor Don Garcia bolonddá teszi nagyon bizalmatlankodó apját, meg az a másik, mikor lóvá teszi az intimusát is, a ki tudója minden hunczfutságnak — igazán fényesek.

A *Győri Vilmos* kitűnő fordításáról csak a legteljesebb elismeréssel szólhatni. Ugyiszintén az előadásról is, melynek sikeréből a legnagyobb rész *Zilahit* (Don Garcia) illeti meg. A kiváló tehetségű fiatal színész eltalálta a szerep alap-tónusát, s a milyen kómikus, olyan szeretetreméltó is tudott lenni. A többi szerepekben: *Bercsényi* (Don Beltran), *Cs. Alszege Irma* asszony (Jacintha), *Maróthy Margit* kisasszony (Lucrezia) és *Dezso* (Tristan) tetszetek.

A.

II.

N é p s z i n h á z.

»A madarász.«

(Benyomások a főpróbáról.)

Mikor tavaly télen az »An der Wien«-színházban nagyban készülődtek a »*Vogelhändler*«-re, Bécsben jártam és meglátogattam Pálmay Ilkát.

Éppen két nappal volt a premiére előtt.

— Milyen az új operette? — kérdeztem tőle.

— Rossz! Mindnyájan, maga az igazgatóság is el vagyunk rá készülve, hogy megbukik.

Ezt felelte a bécsi Post-Krisztl és két nap múlva az operette nagy sikert aratott.

A népszínház igazgatósága sokat vár »A madarász«-tól és az a válogatott kis közönség, mely a péntek esti főpróbát végignézte, nagyon jó hangulatban és kedvező jóslatok közt osztott szét.

A dolog logikája most már az lenne, hogy az operette nálunk bukni fog.

*

Gyakorlott színházi ember létemre nem bocsátkozom jóslatokba. Különösen ennél az operette-nél nem, mely éppen úgy hordja magában egy nagy bukásnak, mint egy nagy sikernek a csiráját.

Ez a mondás csak látszólag paradox.

Lehetséges, hogy a mi premiére-közönségünk nem fog felmelegedni a neki teljesen idegen tiroli madarász jodlirozó dal-motívumain és akkor az operette megbukott, de lehetséges, hogy a pompásan hangszerelt jodlerek dallamai a magyar füleknél is kedvesen fognak csengeni és akkor az új operett sikere egészen biztos.

Mert »A madarász«-nál minden a zenén fordul meg és nagyon kevés a szövege. A szöveg ismét a kis választófejedelmi udvarokba visz bennünket, a totyakos udvarmesterek, vén, férjhezmenni vágyó udvarhölgyek és álhercegek milliószor elkoptatott alakjai közé s csak az ellentét, mely e közt a régi operetteleom és a frissen lüktető, modern dallamok közt van, kölcsönöz valami színpadit vonást ennek a bécsi terméknek.

Meséje különben sem valami bö cselekményű: egy kis választófejedelem vadászatot akar rendezni és erre a vadászatra egy *vadkant*, meg egy megszelidített leányt rendel meg. Postás Milka (*H. Kopácsy Juliska*), a takaros tiroli leány ezt a kedvező

alkalmat fel akarja használni arra, hogy kedvesének, a tiroli madarásznak (*Vidor*) valami állást szerezzen az udvarnál, hogy hamarabb megülhessenek a lakzit. A csinos leány az udvarhoz megy, ezzel abba a gyanuba keveri magát kedvese előtt, hogy ő volt az a *szelid* leányka, a kire a választófejedelemnek a foga fáj és elfordul tőle. De a derék Milka ártatlansága kiderül és a harmadik felvonás finalé-jában minden jóra fordul.

A mesében tehát semmi zseniális nincs; — annál több van a zenéjében. Fölöttébb bőven vannak ugyan benne az olyan taktusok, a melyre azt kérdezi az ember magától: »hol is hallottam én már ezt?« és alaposabb kutatás után rájövönnek, hogy *Zeller* ur Offenbachtól is kölcsönzött valamit, meg *Planquette*-től, de még több másról is, hanem mind ez a kölcsönvett jószág olyan ügyesen van összeszöve, hogy tán az eredeti gazdák sem ismernének a magukéra.

Postás Milka entré-ja, a 2-ik felvonás kis duette-je s a harmadik felvonásban a herczegnő dala okvetlenül megragadnak a fülben.

De van benne egy zenei gyöngy is: a második felvonás finaléja felé egy kis: »*Csak ezért, csak ezért...*« kezdetű románcz amely ugy motívumaira, mint hangszerezésére nézve, igazi kis zenei mestermű.

Ez a dalrész szívhez szól és egymaga többet ér, mint sok — egész operette. S ha egy dal fentarthat egy operettet, akkor »A madarász« az ő zümmögő kíséretével meg fog élni, de

»Csak ezért, csak ezért...«

*

A betanulást feltétlen dicséret illeti. Már rég láttunk a népszínházban precíz operette-előadást, mely olyan lett volna, mint ez a főpróba.

Hegyi Aranka (Mária), rendes szokása szerint ugyancsak markirozott és nem játszott, de abból, a mit ez a finom művész nő a főpróbán csak skizirozott, már benne van a teljes rajz és a premiére-n bizonyosan bőven fogja a taptot aratni.

K. Kopácsi Juliskának (Postás Milka) ez lesz első alakítása a népszínházban, melyben nem lesz lehetséges mással összehasonlítani. Mert a fiatal művész nőnek meggyült a baja a kritikusokkal az összehasonlítások miatt. Postás Milkában alkalma lesz megmutatni, hogy a saját maga egyéniségében is annyi üdeség és báj van, a mennyi éppen elegendő arra, hogy valaki elragadja a nézőt s hogy abból az anyagból való, a melyből a teremtő természet a nagy primadonnákat gyurja.

Vidor (Ádám), *Solymossy* (Csörge báró), *Kassai* és *Tollagi* (két professzor szerepében) és végre *Csatay Zsófi* (Adeloida) jeles alakításaikkal nagyban hozzá fognak járulni »A madarász« sikeréhez, ha csak a jó tirolinak nálunk valami különös — malheur-je nem talál lenni.

Nemo.

A budai szinkör most éli másodvirágása korát. A fenecányok, a kik annyi telt házat csináltak Krecsányinak, helyet engedtek André Leuéska »Üzöbe vett házaspár« című bohózatának, mely sem nem jobb, sem nem rosszabb azoknál a bevált daraboknál, melyek fölött a kritika gavalléros toleranciával szokott napirendre térni. A viszontagságos nászutazás alatt, melyről a darab szól, igen derekasan viselték magukat *Lázár Margit*, *Krecsányiné* és *Gyöngyi Izsó*.

Népszínművek a nemzeti színházban. A nemzeti színház igazgatósága, látva az általa előadott »Lelencz« és »Czigány« című népszínművek sikereit, elhatározta, hogy ezentul minden vasárnap népszínmű-előadásokat rendez. Legközelebb a »Dobó Katiczá«-t és a »Szökött katoná«-t hozzák színre.

Lecocq Károly három új zeneművet fejezett be, melyek még a télen kerülnek előadásra. Az egyik czíme: »Eros jön«; a másik egy nagy lírai jelenet és czíme: »A mennydörgő Jupiter«. A harmadik egy himnusz Bacchusra. A szövegeket *Trogov Keresztély* írta.

INNEN-ONNAN.

¶ **VBT.** Weckerle és Szilágyi ministerek megkapták e három betűt, melylyel együtt jár az örökös exczellenciasság. Valóságos belső titkos tanácsosaivá lettek Ő Felségének. Mi lesz tehát az első valóságos belső titkos tanács, melyet Weckerle ad majd Ő Felségének? És mi, amelyet majd Szilágyi ad? Én nem tudom, de a minden valóságos belső titkok tudója, Linder György képviselő még ezt is tudja. E szerint Weckerle első val. bel. titk. tanácsa így fog hangzani: »Felség! — hagyjuk békében azt a hadügyi költség-többletet; nem bírjuk mi el azt.« S mit fog rá Ő Felsége felelni? Azt, hogy: »Kedves Weckerle! M. kir. minis-terelnököm előterjesztésére önt... stb. stb. ezennel felmentem... stb.« — Szilágyi első val. bel. titk. tanácsa pedig ez lesz: »Ugyan Felség, — csapja már el azt a Szapáryt!« Amire Ő Felsége — persze Linder György szerint — majd így felel: »Kedves Szilágyi! Ha én úgy hallgatnék Szapáryra, mint ahogy most önre nem hallgatok — önt kellett volna már régen elcsapnom.«

* * *

Ω **Manőverek.** Mint a borzalmas tragédiához a bohózatos vigjáték, úgy hasonlít a háborúhoz a manöver. Például »Macbeth« és a »Peterdi csata;« »Othello« és a »Peleskei nótárius«.... Nehéz elhatározni, vajjon a hasonlatosság nagyobb-e két ilyen különböző valami között, — avagy a különbség nagyobb-e két ilyen hasonlatos valami között. De annyi bizonyos, hogy lehet valaki kitünő vigjáték-író, vagy színész, anélkül, hogy a tragédiában is beválna — és megfordítva. Ellenben az sincs kizárva, hogy egy genie mind a kettőhöz értsen. Shakespeare tragédiái bámulatosak, de vigjátékai szintén azok. Moltke igen jól vezetett manővereket is — s ezenfelül roppant háboruit is fényesen nyerte meg. Ellenben híres az az osztrák tábornoki mondás, melyet a kőnigrázi csata után a balsiker felett való őszinte csodálkozás lebbentett világgá: »Ein Wunder dass nichts g'angen ist, — auf dem Schmelz geht doch alles.« (A »Schmelz« tudvalevőleg a bécsi gyakorlótér.) Európaszerte mindenfelé most vannak lezajlóban azok a nagy vigjátékok, melyekkel a népek és monarchák a nagy világtragédiára készülnek. A mi nagy vigjátékaink, amint halljuk és olvassuk, fényesen sikerülnek. Maga a német császár is tapsolt derék vigjátészó katonáinknak. Hígyjük és hinnünk kell, hogy majdan a nagy tragédiában is babérokat aratunk. De más, pláne ellenséges nemzet — az más. Azokat bátran nevéssük ki, ha vigjátéki sikereikből tragédiái sikereikre mernek következtetni. A könnyen elbizakodó francziák különösen mulatságosak e tekintetben. Miribel és Saussier tábornokok — Boulanger híján — ünnepelt hősök, mert a manővereken igen szépen festett a katonák piros bugyogója. Maga a komoly polgár-hadügyér Freycinet is, a manőverek diadalmamórától erlagadtatva, toastot mond, melyben biztosra veszi a legközelebbi háboruban a győzelmet. Pardon Freycinet ur! Azt a győzelmet már mi lefoglaltuk a magunk, a hármasszövetség hadai részére. Mindemellert kétségtelen, hogy igen lelkesítő dolog, mikor halálmegvető bátorsággal rohan a fehér stráfos manőverei ellenségre a stráf nélkül hadakozó jóbarát. Az ismétlőfegyverek legpokolibb füsttellen löporu gyorstüzélése sem képes megállítani a hősi rohamot. Ezer a szerencse, hogy annak a gyorstüzének nincs magja!

* * *

— **Jules Grévy.** A franczia köztársaság exelnöke meghalt. A legszerencsétlenebb após volt, de a legbecsületesebb öreg, demokrata polgár. Szerencsétlenségéért rémitő bántalmakat türt el attól a nagy néptől, melynek szabadságáért rendületlen meggyőződéssel s Irányi Dániel-szerű következetes éreynességgel, annyit küzdött. Milyen jó Irányinak! Neki nincs veje és ő nem köztársasági elnök. Az Irányi- és Grévy-fajta derék, idealista demokraták nem arra valók, hogy imponáljanak a vöknök és a népnek! Czudarság volt, hogy mennyire rákaptak a francziák a becsületes vén polgárra, mikor az államfőjük

volt, s mikor veje Wilson ur még az ő kedvéért sem moderálta magát gyanus üzleteiben. Koronás főket és ragyogó gögös generálisokat még a maguk hibájáért sem egyhamar mer felelőssé tenni a nép. De egy öreg polgárból, aki mindig jó volt hozzá, — ha csak egy csöpp alkalma van rá, mindjárt gúnyt és csúfot üz. Grévy papát kiméretlen gonoszszággal lökte ki az elnöki palotából ugyanaz a franczia nép, mely a szélhámos Boulanger kész rabszolgája lenne ma is, ha ettől a szégyentől a legintelligensebbek czélszentesítette konspirációja meg nem menti. Ugyanaz a franczia nép hurrogta le hálátlanul a hü vén polgárelnököt, mely ma a muszka czárra örjögve visitja el éljencit, s mely minden aranyujtásos egyenruhájú muszka attaché kocsija porában lelkesen hány cigánykerekeket. Az öreg Grévy sirkövére rá kell vésni, hogy »egészen a nép embere volt.« Ebben már bennfoglaltatik az is, hogy a nép gonosz és hálátlan volt hozzá. Mert a nép az minden igaz emberéhez.

* * *

✂ **Királyi hideg tuss.** A magyarellenés pánszlávok azt vélték, hogy nekik sok szabad. Lám, hiszen Ő Felsége vitéz hadseregének egy ezrede büszkén viseli a magyargyűlölő szláv lázadónak, Jellacsicsnak nevét. De ime Galgócson a magyar király »kárhozatos irány«-nak bélyegezte a magyarellenés szláv agitációt. Ez remélhetőleg lehűti majd kissé a forró fejű belső ellenségeket. Majd csak rájönnek, hogy a halott magyargyűlölőt környezi csak a legmagasabb kegyelet, — de az eleven magyargyűlölők számára a trón előtt nincs kegyelem.

* * *

© **Halotti beszéd.** Huszonhárom évet élt, többszörös milliomos fia volt — és most itt fekszik holtan. Méreg ölte meg, melyet maga vett be. Öngyilkossá lett, mert néhány ezer forintnyi kártyaadósságot csinált. Néhány ezer forint kártyaadóssággal vígan élnek tovább koldússzegény ördögök — és a milliomos fia nem élte túl a néhány ezer forintnyi »hozom«-ot! Miként van ez? Az ő szervezetében volt-e a hiba, vagy a társadalomban? Tán az övében is, — de a társadalomban mindenesetre. Apja, a mellett hogy dúsgazdag, a munka embere. Kereskedő, ki nem tudja, hogy a milliomos fiának nem dolgozni kell, hanem mulatni. Társadalmunk ellenben megfordítva gondolkodik. Másutt a milliomos vagyonok megsokszorozódnak, mert a munka folyik tovább generációkon át, szakadatlanul. Nálunk, mert összesen se sok a nagyon gazdag ember, már akinek egy-két rongyos milliója van, mindjárt milliomos. A milliomost pedig megfogja a társadalom s megálljt kiált munkájának. »Gazdag vagy, tedd kötelességedet — mulass. Élvezd javaidat és ne szaporítsd. Légy ur, hiszen láthatod, hogy itt a náladnál sokkal szegényebbek is urak. Itt a munka csak múló szükség és nem állandó kötelesség. Rajta, a kártya keverve, kezdődik az osztás — ülj le!« — Így beszélt a társadalom s a fiu erre is hallgatott. »Kaparj, kurta!« — így beszélt az apa — és arra is hallgatott. Dolgozott is, mulatott is. Vesztett a kártyán. Sokkal kevesebbet, mint a mennyit egy milliomos urfi komolyan megérez, de sokkal többet, mint a mennyit egy munkás kereskedőnek vesztetni szabad. Zavarba jött. A milliomos urfi ilyenkor fölcsipteti monokliját s hetykén rászól apjára: »őreg, pénzt!« De a munkás kereskedelmi comptoirista ilyenkor kétségbeesik, mert úgy érzi, hogy menthetetlen könnyelműséget követett el. S a kártyaadósság a lelki tusakodás napjaiban maradt fizetetlen s a társadalom gavallérfogalmi szerint piszkos adóssággá változott. Mert elnyerni valakitől a pénzt — ez tiszta munka; — nem fizetni ki a valóssággal élvezett kölcsönt — ez is tiszta munka; — de 24 órán tul megkésni az olyan fizetéssel, melyre csupán az kötelez, hogy véletlenül a zöldre s nem a pirosra festett kemény papirosdarab került a kezünkbe, — ez »piszkos« dolog. Az urfi, ha ez a szenny éri, — megöli magát. A kereskedő, ha nem képes fizetni, ajánl késedelmi kamatot, kiegyezkedik, halasztást kér — vagy legfeljebb csődöt mond. Ez a szerencsétlen milliomos urfi kereskedő volt, mikor kissé drága könnyelműsége felett kétségbe-

esett, — de szerencsétlenségére ismét gavallér urfivá lett, mikor a fizetési terminust elmulasztotta, s így ahelyett, hogy késedelmi kamatot ajánlott volna, — megölte magát. Milliomos apák okuljatok! Nektek nem szabad munkára nevelnetek fiaitokat, mert azok mégis el fogják követni a társadalom megkívánta könnyelműségeket — de könnyelműség nélkül. Tanuljanak meg fiaitok kártyázni és veszteni, mosolyogva. Adjatok nekik pénzt, hadd szokják meg azt szórni könnyű szívvél. Ha nem így tesztek, fiaitoknak mihamar össze kell ütközni a társadalmi felfogással és ez legyőzhetetlen ellenség, mely vagy sárig aláz, vagy összetör. Ez a szegény milliomos urfi pedig pihenjen békén és sóhajt-suk el koporsója felett: szerencsétlen, — miért nem születettél vagy egészen urnak, vagy egészen munkás, szegény embernek!

IRODALOM.

Beliczay Gyula, az országos zene- és színművészeti akadémia tanára »A zene elemei« cím alatt igen jóra való kézikönyvet írt és adott ki iskolai és magánhasználatra. Beliczay ezzel a könyvvel, mely egy egységes, az összes zenei ismeretekre kiterjedő nagyobb műnek első kötetét képezi, jóformán uttörő munkát végzett, a mennyiben eddigelé számba vehető magyar zeneelméleti könyv nem készült. Különös figyelmet fordított Beliczay a műkifejezéseknek magyarságára és e tekintetben, a mennyiben a szokás által végleg akceptált kifejezésekkel nem állt szemben, igen szerencsésen járt el. A könyv az Eggenberger-féle könyvkereskedés kiadásában jelent meg, ára 1 frt 20 krajczár

Budapest fürdői cím alatt igen díszesen kiállított, illusztrált könyv került ki a »Közművelődés« kolozsvári nyomdájából, melynek szerzői *dr. Gerlóczy Zsigmond* és *dr. Hankó Vilmos*. A könyv célja első sorban fővárosi fürdőinknek a magyar társadalommal való tüzetes megismertetése balneologiai és balneoterapeai szempontokból, de kiterjeszkedik ép úgy a fürdők történetére, vizeik chemiai összetételére, valamint a fürdőzőknek szükséges mindennemű tudnivalókra. Daczára a könyv tisztán gyakorlati rendeltetésének, lehetetlen dicsérrel föl nem említenünk, hogy érdekesen, igen elevenen van megírva, tisztán, csinosan van illusztrálva és minden tekintetben egyenlő színvonalon áll a külföldi hasonló irányú jobb munkákkal.

Podhorszky Lajos. Magyar Mezzofantinak nevezték őt, ha úgy ritkán említették. Ott élt Párisban a cigánynegyedben, valaményi között a legnagyobb cigány. Polihisztor volt. Beszélt az összes élő és holt nyelveken, tudott minden tudományhoz, grófoknak, hercegeknek volt barátja, oktatója, grófnő volt a felesége is és a mult héten egy zsup szalmán mult ki, mindenkítől elhagyatva. Egyszerű munkás emberek kísérték a koporsóját. A mi rengeteg tudományából, mesés munkásságából reánk maradt, az egy kínai-magyar szótár, néhány klasszikusnak magyar fordítása és sok, sok teleírt papiros, melyet csak ezután fognak a tudósok végigbetűzni. A szobatudós tragikuma érte őt utól. Belevágta magát oly tudományokba, melyeknek sem kelete, sem ára nincsen, lelkesült dolgokért, melyekért senki sem lelkesedik és írt könyvet, melyeknek jutalma legfőlebb akadémiai levelező tagság. Ez az egy jutalom kijárt neki teljesen s hetvenöt évi élete alatt kivívta még azt is, hogy halála hírére az összes magyar újságok petit-betűs cikkel kommentálják. Nyugodjék békében!

Hungary and its People lesz a czime egy encziklopedisztikus munkának, melynek szerzője *Felbermann L.* hazánkfia. Szó lesz benne Magyarország egész történeti fejlődéséről, nép- és földrajzi viszonyairól, irodalmáról, művészetéről és még sok más egyébről. Ha egy hazánkfia ír rólunk idegen nyelven, majdnem olyan boldogok vagyunk, mint ha idegen írna rólunk. Pedig a különbség a kettő közül legtöbb esetben csak az, hogy hazánkfia nem nagyobb alapossággal, hanem nagyobb szeretettel írja meg könyvét, mint az idegen.

Színészeti talány.

Schweiger Tivadartól.

CSIKY GERGELY	
LUKÁCSY SÁNDOR	
JÓKAI MÓR	
ABONYI LAJOS	
VAHOT IMRE	
GABÁNYI ÁRPÁD	
BERCZIK ÁRPÁD	
TÓTH EDE	
GERŐ KÁROLY	
SZIGLIGETI EDE	

A fentebbi írók után ugyanazoknak egy-egy színdarabja teendő; a helyesen eltalált színdarabok kezdő betűi felülről lefelé olvasva a népszínház egy jeles tagjának nevét adják.

HETI POSTA.

Budapest. Nőkről a nőnek. Sem tartalma, sem formája nem igazolja a közlést. A tartalmában nincsen semmi új, a formában semmi egyéni. A nőkről nehezebb egy százötven soros cikket írni, mint egy vaskos foliánst.

Sümegeh. E. Vilmosné urhölgy. Ha a lap netán megelőzné levelünket, ez uton is meleg köszönetet mondunk a nem várt kedves meglepetésért.

Pozsony. Kis gyermek boszúja. A milyen élénken indul, annyira ellapul utóbb. Azok a novellák, melyeket csak a polgári házasság segítségével lehetne megoldani, többnyire erőszakosan végződnek. Az öné is. Egyébiránt, ha a jelek nem csalnak, Ön még nagyon fiatal ember lehet s mire talentuma megizmosodik — a polgári házasság is beüthet s nem lesz szüksége az ilyen vérengző befejezésre. Addig ad acta tetük. Ujabb kísérleteit szívesen látjuk.

Balatonfűred. Megkaptuk és rövid uton elfogjuk intézni.

Igló. Jövő számunktól kezdve már ismét adunk képtalányokat és az Önét is megrajzoltatjuk.

Felölös szerkesztő és kiadótulajdonos: **KISS JÓZSEF.**

Hamisitott fekete selyem. Elégetjük azon

szövet mintácskáját, melyből venni akarunk és a netáni hamisítás azonnal kiderül: Valódi tisztán festett selyem rögtön összesodródik, csakhamar kialszik, és kevés, egészen világos barna színű hamut hagy hátra. — Hamisitott selyem (mely hamar szalonnás lesz és törik) lassan tovább ég, különösen a fonalak (Schussfäden, ha festékekkel megterhelvék) üszkölnék és sötétbarna hamut hagy hátra, mely ellenében a valódi selyemmel, nem fodródik, hanem törik. Ha a valódi selyem hamvát összenyomjuk, úgy elporlódik, hamisítotté pedig nem. **G. HENNEBERG** (cs. és kir. udv. szállító) zürichi gyári raktára szívesen küld valódi selyemszövetéből mindenkinek és egyes ruhákat, vagy egész végeket szállít házhöz bér- és vámmentesen.

Rosconi Győző dr., med. universalis, fogorvosi műterme II, (Viziváros), halász-utca 2. szám.

Hölgyek figyelmébe!

A legujabb és legkitünőbb a **Dr. Haebbron-féle arctisztító kenőcs és bőrszépítő-szappan**, ára nagy tégely 60 kr., kicsi 35 kr., szappan 35 kr. **Napható Budapesten, Török József gyógyszer-tárában és az ország minden jobbhirű gyógyszer-tárában.**

